

YHDESSÄOLON ILO

Äidin ja imeväisikäisen toimiva vuoro- vaikutus

Hanna Hurske

Juulia Jääskö

Opinnäytetyö
Helmikuu 2012
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto
Tampereen ammattikorkeakoulu

TAMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULU

Tampere University of Applied Sciences

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma
Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto

HURSKE, HANNA & JÄÄSKÖ, JUULIA: Yhdessäolon ilo, Äidin ja imeväisikäisen onnistunut vuorovaikutus

Opinnäytetyö 62 s., liitteet 3 s.
Helmikuu 2012

Opinnäytetyön aiheen taustalla oli kiinnostus siitä, kuinka suuri merkitys lapsen kasvun ja kehityksen kannalta on äidin ja imeväisikäisen lapsen muodostamalla varhaisella vuorovaikutuksella, sekä lapsen äitiin luomalla kiintymyssuhteella.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata äidin ja imeväisikäisen lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta. Opinnäytetyön tehtävinä oli selvittää, millaista tietoa saadaan videohavainnoinnin avulla äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutussuhteesta, miten imeväisikäisen ja äidin vuorovaikutus kehittyy noin neljän kuukauden aikana, sekä millaisia ovat imeväisikäinen ja äiti vuorovaikuttajina. Opinnäytetyö oli laadulliseen tutkimukseen painottuva opinnäytetyö.

Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tulosten avulla tietoa toimivista ja lapsen kehitystä tukevista vuorovaikutuskeinoista äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutussuhteen välillä, jossa molemmat osapuolet ovat aktiivisesti mukana.

Kehittämisehdotuksena on, että työmme aiheesta voisi tuottaa laajemman tutkimuksen, jossa seurattavana asiana olisi useamman äidin ja heidän lapsiensa vuorovaikutussuhteen kehitys koko lapsen imeväisiän ajan, sekä erilaisten toimivien vuorovaikutuskeinojen arviointi. Jatkotutkimuksessa voisi myös perehtyä imeväisikäisen lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen ohjaamiseen.

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree Programme in Nursing and Health Care
Option of Nursing

HURSKE, HANNA & JÄÄSKÖ, JUULIA: The joy of being together, Successful Interaction between a Mother and an Infant

Bachelor's thesis 62 pages, appendices 3 pages
February 2012

The goal of our thesis was to portray the early interaction between a mother and an infant. The objective was to find out what sort of information can be gathered through recording video material about the interaction, how it develops in a time period of 4 months, and what kind of roles a mother and her child take as a part of the interaction and from a behavioural aspect. The thesis was based on qualitative research methods.

In conclusion, the aim of this thesis was to produce information about working methods of interaction between the infant and the mother which involved active participation of both the mother and the infant and which supported the infant's development.

A suggestion for future studies on the topic would be to extend the sample by conducting many different case studies on the relationship between a mother and an infant for the whole period of infancy and evaluating different ways of interaction during that time. Possible topic for a follow-up study could be to gain a more thorough insight into directing the course of interaction between a parent and an infant.

Key words: Early interaction, attachment, infant, mother.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	9
2.1 Persoonallisuuden kehitys	10
2.1.1 Imeväisikäisen minäkuva.....	10
2.1.2 Temperamentti	10
2.2 Imeväisikäisen kasvu ja kehitys	12
2.2.1 Kehitykseen ja kasvuun vaikuttavat tekijät	12
2.2.2 Fyysinen kasvu ja motorinen kehitys	14
2.2.3 Kädellisten taitojen kehitys	19
2.2.4 Kognitiivinen kasvu ja kehitys.....	20
2.3 Imeväisikäisen psykososiaalinen kehitys.....	23
2.3.1 Varhainen vuorovaikutus	24
2.3.2 Äidin ja imeväisikäisen sensitiivisyys.....	27
2.3.3 Vauvaiän kehitystehtävä ja kehityskriisi.....	28
2.4 Kiintymyssuhdeteoria.....	30
2.4.1 Kiintymyssuhdeteorian historiaa	30
2.4.2 Imeväisikäisen kiintyminen vanhempaan	32
2.4.3 Kiintymyksen kehittyminen	33
2.5 Vuorovaikutuksen havainnointimenetelmät	35
2.5.1 Vauvahavainnointi	35
2.5.2 MIM–havainnointi (Marshak Interaction Method).....	37
2.5.3 Care-index.....	37
2.5.4 Havainnoijan rooli	38
3 TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE	39
4 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	40
4.1 Laadullinen tutkimus	40
4.2 Aineistonkeruu	41
4.3 Aineiston analysointi	42
5. TULOKSET	46
5.1 Onnistunut vuorovaikutus	46
5.1.1 Sensitiivinen viestintä	46
5.1.2 Sensitiiviset vuorovaikuttajat	48
5.2 Äiti ja imeväisikäinen vuorovaikuttajina ja heidän vuorovaikutussuhteensa	49
6 JOHTOPÄÄTÖSET JA POHDINTA	52
6.1 Videoiden laatu	52
6.2 Opinnäytetyömme eettisyys.....	52
6.2.1 Yksityissuojan turvaaminen	54
6.3 Opinnäytetyön aikataulu	55
6.4 Tulosten luotettavuus.....	56

6.4.1 Lähdekriittisyys	56
6.5 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet	57
6.6 Päätelmä	58
LÄHTEET	60
LIITTEET	63

1 JOHDANTO

Pieni imeväisikäisen on kuin kukannuppu, joka odottaa puhkeamistaan kukkaan. Aluksi kaikki lähtee liikkeelle pienestä siemenestä, josta kehittyy ajan myötä ainutlaatuinen ja arvokas yksilö. Pieni kukannuppu tarvitsee valoa ja ravinteita kasvaakseen, jotta se jaksaa aukaista terälehtensä ja puhjeta täyteen kukintoon. Myrskyn runnellessa sitä, se saattaa pudottaa terälehten tai kaksi, mutta auringon esille tullessa sillä on taas mahdollisuus jatkaa kasvuaan.

Sama sääntö pätee imeväisikäiseen lapseen. Vastasyntynyt on avuton kukannupun lailla ja tarvitsee hoivaa ja huolenpitoa, sekä läheisen ihmisen, joka huolehtii hänestä ja turvaa ravinnonsaannin. Tämä läheinen ihminen on yleensä äiti, joka omalla käyttäytymisellään ja lapsensa tarpeet huomioon ottaen muodostaa tärkeän suhteen lapseen. Tästä suhteesta kehittyy varhainen vuorovaikutus. Varhaisen vuorovaikutuksen merkitys lujittaa lapsen kasvua ja kehitystä, jotta lapsi pystyisi kukan tavoin kasvamaan sellaiseksi, miksi hänet on tarkoitettu ja kurkottamaan avoimin mielin kohti häntä ympäröivää maailmaa. Lapsen ensimmäinen vuosi ja sen aikana rakennettu varhainen vuorovaikutus ja kiintymyssuhde ovat hyvin tärkeitä myöhemmän elämän kannalta. Vaikka varhaisessa vuorovaikutuksessa olisi puutteita, lapsi kykenee silti kasvamaan ja kehittymään normaalisti kuin myrskyn kokenut kukka, jos vain puutostila ei ole ehtinyt aiheuttaa liian isoa vahinkoa.

Onkin todettu, että lapsen psyykinen kehitys ei ole täysin sidoksissa ympäristöön. Niin vaikeista, kuin suotuisistakin olosuhteissa kehittyy psyykkisesti terveitä lapsia. Tärkeimmäksi tekijäksi lapsen sosio-emotionaaliselle kehitykselle pidetään vuorovaikutusta, joka vastaa lapsen sosiaalisiin ja emotionaalisiin tarpeisiin ja jolla lapsi luo myös kiintymyssuhteen vanhempaan (Eklund, Laakso & Lyytinen 2001, 61).

Kiintymyssuhde on vauvan ja vanhemman välinen erityinen tunneside, joka alkaa kehittyä vauvalle varhaisten kokemusten pohjalta muutaman kuukauden iässä. Odottavalle äidille kiintymyssuhde alkaa kehittyä mahdollisesti jo raskausaikana, jolloin äiti valmistautuu kiintymyssuhteeseen, lapsen tukikohtana eli

äitinä olemiseen (Mäntymaa & Tamminen 1999, 2447- 2453). Äidiksi tuleminen ja äitinä oleminen eivät aina onnistu itsestään. Tutkimustietojen mukaan äidin ikä voi olla vaikuttavana tekijänä varhaisessa vuorovaikutuksessa ja onkin havaittu hyvin nuorten äitien vauvojen olevan pienipainoisempia ja kuolleisuuslukuja suurempia kuin vanhempien äitien vauvoilla. Teini-ikäisten äitien kohdalla on usein enemmän puutteita vuorovaikutuksessa vauvansa kanssa. Myös on todettu, että äidin läheiset ihmissuhteet, kuten suhde omaan äitiinsä, vaikuttaa vuorovaikutussuhteen laatuun oman lapsensa kanssa (Mäntymaa 1999, 2447-2453; Mäntymaa 2006, 55).

Opinnäytetyössämme käytämme hyväksi lapsen ja äidin välistä kiintymyssuhdetheoriaa samalla, kun perehdymme videokameralla hankittuun materiaaliin kuvaamastamme äidistä ja lapsesta. Vuorovaikutuksen tutkimista videoimalla ja käyttämällä eri vuorovaikutuskeinoista koottua listaa havainnoinnin työvälineenä, pyrimme arvioimaan varhaista vuorovaikutusta ja mahdollisia vuorovaikutuksen kehittämistarpeita. Pyrimme kartoittamaan vuorovaikutuskeinoja, joita äiti ja hänen imeväisikäinen lapsensa toisilleen viestivät. Tavoitteenamme on siis saada kuvattua mahdollisimman paljon jaettua iloa, joka on kuin tanssia; leikkisyyttä ja positiivisia tunteita.

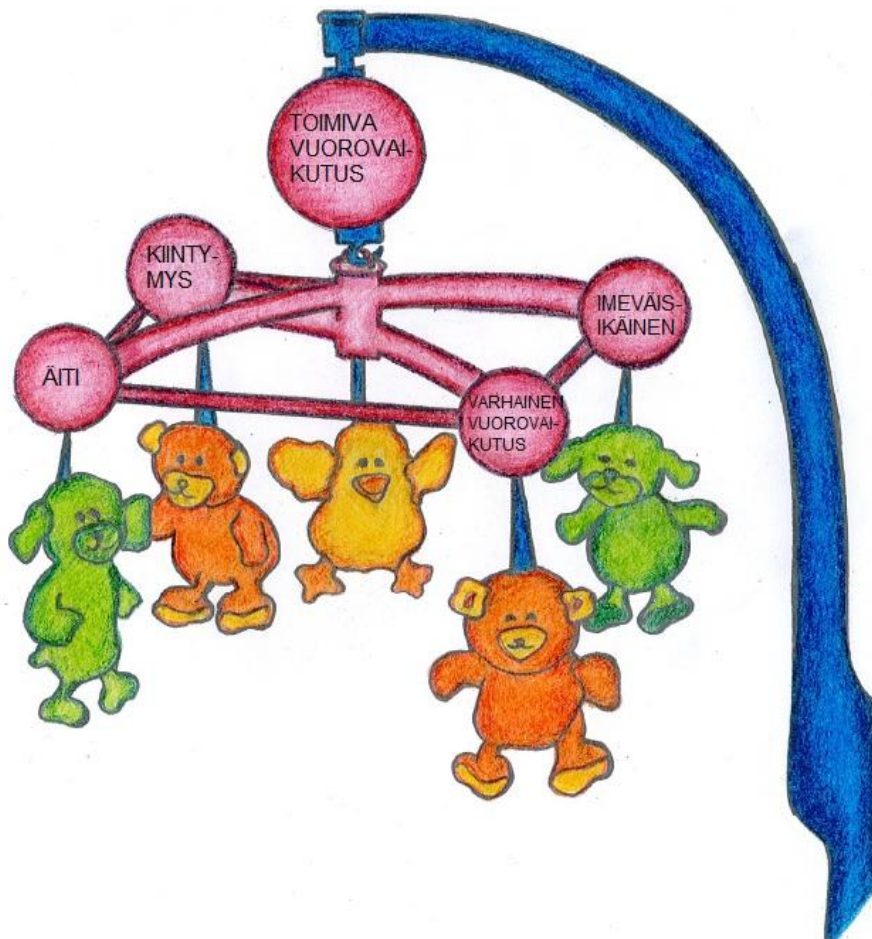
Halusimme tehdä opinnäytetyömme äidin ja imeväisikäisen lapsen välisestä vuorovaikutuksesta, koska pidämme tärkeänä, että varsinkin lasten kanssa työskentelevä hoitohenkilöstö ja myös me itse tulevana lasten – ja nuorten sairaanhoitajina pystyisimme tukemaan työssämme äitien ja heidän lastensa välistä varhaista vuorovaikutussuhdetta, sekä kiinnittämään huomiota sen mahdollisiin puutteisiin ja ohjata puutteiden kautta vuorovaikutussuhteen kehittämistä. Näin pystymme myös samalla tukemaan vanhemman mukana oloa lapsen sairaalahoidossa, jolloin hoitosuhde kehittyy toimivammaksi yhteistyöksi vanhemmat ja sairaanhoitajan välillä (Lehto 2004, 65). Jokaisen sairaanhoitajan velvollisuutena ja vastuuna on puuttua ja pyrkiä tunnistamaan niitä piirteitä ja asioita, jotka eivät ole hyväksi lapsen normaalille kasvulle ja kehitykselle. Tämän takia koemme, että pystymme tarvittaessa omalla työllämme vahvistamaan ja tukemaan lapsen ja hänen äitinsä välistä suhdetta. Pystyäksemme siihen, meidän on ensiksi tiedettävä mitä onnistunut varhainen vuorovaikutus on ja mihin asioihin sitä tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota. Haluamme painottaa opinnäy-

tetyössämme äidin ja imeväisikäisen onnistunutta ja toimivaa vuorovaikutusta, jonka takia keskitymme työssämme enemmän positiivisten kuin negatiivisten asioiden käsittelyyn ja havainnointiin.

2 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Teoreettisen lähtökohtamme perustana käytämme kiintymyssuhdeteoriaa, jossa keskeiseksi asiaksi nousee turvallinen kiintymyssuhde, jonka vauva luo läheimpään ja turvallisimpaan aikuiseen, eli yleensä äitiin. Vauvan ja äidin suhteen kehittymiseen vaikuttaa vahvasti varhainen vuorovaikutus ja sen onnistuminen. Äidin tulee olla johdonmukainen ja sensitiivinen vastavuorovaikuttaja lapsen viesteille. Näin lapselle viestitty, että on hyväksyttävää viestittää tunteitaan ja kokemuksiaan toisille ihmisille, ja että näillä viesteillä on myönteinen lopputulos (Eklund ym. 2001, 61).

Voidaksemme käyttää edellä mainittuja teoreettisia lähtökohtia, on tarpeellista ensiksi määritellä imeväisikäinen, lapsen kehitysvaiheet ja varsinkin imeväisikäisen psyykinen kehitys ja kehitystehtävät, jotta osamme arvioida lapsen kehitystä ikänsä vaatimalla tavalla. Opinnäytetyömme keskeiset käsitteet esittelemme myös kuviona (kuvio 1).

KUVIO 1.
Opinnäytetyön
keskeiset käsitteet

2.1 Persoonallisuuden kehitys

2.1.1 Imeväisikäisen minäkuva

Imeväisikäisellä tarkoitetaan lapsen ensimmäistä ikävuotta ja siihen sisällytetään yleensä myös vastasyntyneisyyskausi (Kantero ym. 1997, 35). Minän alkuperä on kiehtova aihe ja jokainen ihminen varmasti jossain kohti elämäänsä pohti miksi minusta tuli juuri tällainen kuin olen, mikä tekee minusta minän. Vastasyntyneellä ei ole valmista kokemusta itsestään, eikä aikuisenkaan minuus saavuta pysyvää muotoa. On siis luonnollista kysyä ”Mistä minuus syntyy?” ja ”Miten minä kehittyy?” (Vuorinen 1998, 5).

Syntymästään lähtien vauva alkaa kerätä aktiivisesti kokemuksia läheisistä ihmissuhteista ja alkaa muodostaa muistiinsa ydinminää. Lapsi ei vielä kielen avulla pysty jäsentämään kokemuksiaan ja sen takia tämä psyyken perustaso perustuu tunteisiin ja mielikuviin, jotka ovat tiedostomattomia. Vauvan ja vanhempien välinen tunnesuhde luo itsetunnon perustan ja tärkeimpiä tekijöitä varhaislapsuuden minäkokemuksessa on, kokeeko lapsi siinä itsensä rakastetuksi ja hyväksytyksi (Himberg ym. 2003, 39).

Ihmisen psyykkinen kokonaiskuva itsestään vastaa minäkokemusta ja minuutta, jotka samalla edustavat minän elämyksellistä tasoa. Minäkokemuksen kokonaisuuteen voidaan lukea kuuluvaksi tietoiset ja tiedostamattomat ajatukset, mielikuvat, tunteet ja toiveet, joidenka sisältönä ovat yksilö itse ja hänelle tärkeät ihmissuhteet. Omasta ruumiista muodostetut havainto- ja mielikuvat, sekä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta sisäistetyt mielikuvat kattavat minäkokemuksen. Minäkäsityksellä tarkoitetaan ihmisen tietoista minäkokemusta, itseyyttä. Minäkäsityksessä on kyse siitä minuuden tasosta, jolla ihmiset yleensä arvioivat ja ajattelevat itseään (Vuorinen 1998, 50).

2.1.2 Temperamentti

Persoonallisuuden kehitykseen liittyy minuuden ohella voimakkaasti temperamentti. Ihmisten välisillä, varhain ilmenevillä yksilöllisillä eroilla, joilla oletetaan

olevan biologinen pohja, tarkoitetaan temperamenttia. Ihmisen hermostollinen ja biologinen yksilöllisyys lasketaan käyttäytymisen ohella kuuluvaksi temperamentin käsitykseen nykykäsityksen mukaisesti. Tällä kyseisellä käsitteellä viitataan myös lapsen kehittyvän persoonallisuuden ytimeen ja biologiseen perustaan (Heinonen ym. 2006, 309-313). Temperamentin käsitteellä pyritään ilmaisemaan sitä, miten lapsi suhtautuu ympäristössään esiintyviin ilmiöihin ja on suhteessa niihin. Siinä ei ole kyse vain lapsen taidoista, lahjakkuudesta tai muusta sellaisesta. Temperamentin muodostaa siis lapsen luonteenomainen tapa käyttäytyä (Almqvist ym. 2005, 66).

Vauvojen temperamentilla tarkoitetaan vauvojen luonteenpiirteitä, tunnereaktioiden laatua ja voimakkuutta. Jokainen vastasyntynyt on käyttäytymiseltään ja temperamentiltaan erilainen ja heidän tarpeensa eroavat toisistaan (Neuvonen ym. 2006, 148). Ärtävyyteen, aktiivisuuteen ja tarkkaavuuteen liittyvät näkökohdat kuuluvat lapsen temperamentin arvioinnissa mitattaviin ominaisuuksiin (Heinonen ym. 2006, 309-313). Lapsen imeväisiän aikana eri temperamenttierojen arviointi tulee hyvin mahdolliseksi. Näitä temperamenttieroja voivat olla esimerkiksi turhautumisesta aiheutuva kiukku, pelokkuus, hymy ja nauru. Myös motorisen aktiivisuuden arviointi on mahdollista suhteessa positiivisiin ja negatiivisiin tunteisiin (Heinonen ym. 2006, 309-313).

Vauvan temperamenttia voidaan tutkia havainnoimalla eri asioita. Eräässä temperamenttitutkimuksessa eroteltiin yhdeksän käyttäytymisen tasolla ilmenevää vauvaiän temperamenttipiirrettä, jotka ilmenevät eroavaisuuksia primaarissa reaktiotavoissa. Nämä temperamenttipiirteet olivat mielialan laatu, häiriintyvyys, sinnikkyys ja tarkkaavaisuuden kesto, aktiivisuus, biologisten toimintojen säännöllisyys, sopeutuvuus, lähestyminen tai vetäytyminen uusissa tilanteissa, reagoitakyky ja reaktioiden voimakkuus. Nämä piirteet voitiin kliinisissä yhteyksissä yhdistää lasten luokitteluksi temperamentiltaan niin sanotusti vaikeiksi, tai helpeiksi (Heinonen ym. 2006, 309-313). On myös tutkittu, että riskiä vauvan vaikeaan temperamenttiin lisää vanhemmuuden stressi ja vauvan välttelevä käytös (Mäntymaa 2006, 58). Parempi olisi ehkä kuitenkin puhua helppo- ja vaikeahoitoisista vauvoista. Osa vauvoista reagoi hyvinkin mitättömiin ja pieniin arkipäivän muutoksiin, toiset vauvat taas sopeutuvat hyvin helposti muuttuviin tilanteisiin (Aaltonen ym. 2004, 144-145).

Temperamentin biologista pohjaa ja kehitystä on tutkittu vauvaiästä keskilapsuuteen Rothbartin kehitysteoreettisesta näkökulmasta. Tutkimuksessa osoitettiin vauvaiän motorisen aktiivisuuden, hymyn ja naurun määrän, pelokkuuden ja ärtyvyyden yksilöllisten erojen osoittautuvan pysyviksi vauvaiästä keskilapsuuteen. Vauvan temperamentilla on todettu myös yhteyksiä ilmiönsä muuttuviin, mutta sisällöllisesti toisiinsa liittyviin ominaisuuksiin lapsuusiässä. Vauvan tarkkaavuuden yhteyttä lapsuusiän havaintoherkkyyteen ja vauvan rauhoittuvuuden yhteyttä lapsuusiän myönteiseen lähestymistäipumukseen, on esimerkiksi tästä. Johdonmukaiset yhteydet lapsuuden temperamenttirakenteisiin ovat riippuvaisia vauvan positiivisesta ja negatiivisesta emotionaalisuudesta tarkasteltaessa asiaa laajempien temperamenttirakenteiden tasolla. Näistä on saatu tulokseksi, että vauvan positiivisen emotionaalisuuden on todettu ennustavan lapsen ulospäin suuntautuneisuutta ja tahdonalaista toiminnan säätelyä. Toinen tutkimustulos osoittaa, että vauvan negatiivisen emotionaalisuus ennustaa tulevan lapsuusiän negatiivista emotionaalisuutta (Heinonen ym. 2006).

Persoonallisuuden kehitykseen liittyy ihmisen elämänkaaren aikana moraalinen ja jokaisen ihmisen erilainen moraalinen kehitys. Moraali-sanalla viitataan oikeaan ja väärään, hyvään ja pahan erotteluun toiminnan yhteydessä. Moraaliin katsotaan vaikuttaviksi arvot, tunteet ja käyttäytyminen. Esimerkiksi arvomaailmassa voidaan ajatella, että lyöminen on väärin. Pettymysten hallinnan ollessa vaikeaa ihmiselle, joka ajattelee lyömisen olevan väärää, hän saattaa loukatuksi tullessaan lyödä (Neuvonen ym. 2006, 158). Imeväisiän kohdalla moraalinen kehitys on ihan alussa, eikä lapsen käyttäytymisestä voi eritellä suuremmin erilaisia moraalisia piirteitä. Moraali ja sen kehitys on kuitenkin otettava huomioon osana koko ihmisen elinkaarta.

2.2 Imeväisikäisen kasvu ja kehitys

2.2.1 Kehitykseen ja kasvuun vaikuttavat tekijät

Ihmisen kasvua ja kehitystä säätelee ja ohjaa kolme eri pääryhmää, jotka voidaan jakaa perimään, ympäristöön ja yksilölliseen suuntautuneisuuteen. Jokaisella lapsella on DNA:ta jota ei ole kenelläkään muulla ihmisellä maan päällä.

Jopa identtisillä kaksosilla on hiukan erilaiset geenit. Geneettinen rakenne sekä kasvatus ja ympäristö yhdessä ovat vaikuttavina tekijöinä siihen, millainen aikuinen yksilö lapsesta tulee (Kantero, Levo & Österlund 1997, 29; Morris 2008, 8).

Jokainen ihminen poikkeaa geneettisesti muista maapallon yli 7 miljardista ihmisestä ainutlaatuisen DNA:n ansiosta, jonka osoituksena on ulkonäön ja persoonallisuuden vaihtelu. Juurikin tämän muuntelun ansiosta me erotumme toisistamme. Tuhannet pienet yksityiskohdat tekevät meistä erilaisia, mutta vielä useammat niissä aiheuttavat meissä samanlaisuutta (Morris 2008, 8).

Ympäristö vaikuttaa synnynnäisten ominaisuuksien lisäksi jokaiseen lapseen, etenkin koti, missä lapsi alkaa varttua. Lasten kehittyminen tapahtuu suunnitteen samaa vauhtia jokaisen lapsen kohdalla, mutta joitakin prosesseja voi nopeuttaa elämä virikkeellisessä ja turvallisessa kodissa, kun taas virikkeetön ympäristö voi johtaa niiden hidastumiseen. Ympäristöllä tarkoitetaan siis kaikkea sitä, missä lapsi kasvaa. Niin sosiaaliset kuin kulttuuriset tekijät kuuluvat osana ympäristötekijöihin fyysisen ympäristön lisänä. Fyysinen ympäristö käsittää muun muassa lapsen kasvupaikan, maalla tai kaupungissa. Lelut ja leikkipaikat koetaan myös osana fyysistä ympäristöä (Neuvonen ym. 2006, 132-133; Morris 2008, 8).

Monet geenit ja ympäristö ovat keskenään joustavassa vuorovaikutuksessa. Samanlainen ympäristö saattaa vaikuttaa eri tavoin kahteen geneettisesti erilaiseen yksilöön. Koska ulkoinen tekijä voi vaikuttaa geenien ilmentymiseen, erilainen ympäristö saattaa tehdä kahdesta geneettisesti samanlaisesta yksilöstä erilaisen.

Yksilöllisyys ja persoonallisuuden ilmeneminen on kolmas osatekijä, joka vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsien persoonallisuudessa on suuria vaihteluja eikä se riipu mitenkään ympäristöstä, vaan on synnynnäistä. Yksi lapsi voi olla hiljainen ja rauhallinen, toinen taas sosiaalinen ja vilkas. Kolmas voi olla ahkera ja tunnollinen. Vaikka jokainen lapsi olisi kasvatettu samalla tavalla samanlaisissa olosuhteissa, tulee jokaisen kohdalla esiin huomattavia eroavaisuuksia (Koskenvuo 2004, 1883-1884; Morris 2008, 8).

2.2.2 Fyysinen kasvu ja motorinen kehitys

Ihmisen fyysinen kasvu voidaan jakaa eri vaiheisiin. Syntymänjälkeinen kasvu koostuu kolmesta eri osasta, jotka osittain ovat päällekkäisiä toistensa kanssa. Imeväisiän, lapsuuden ja murrosiän kasvusta, joista jokaisella on omat säätelymekanisminsa ja häiriönsä. Lapsen kehitystä tarkastellessa on otettava huomioon jokaisen lapsen yksilöllinen kehitys ja sen vaihtelut eri kuukausien aikana.

Motorinen kehitys noudattaa pääsääntöisesti kolmea päälinjaa. Lihasten säätely kehittyy kefalokaudaalaisesti, eli päästä jalkoihin. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsi oppii ensin pääkantajalihasten hallinnan, sitten vartalon, käsien ja vasta lopuksi jalkojen lihasten hallinnan. Lihasten säätely kehittyy keskeltä äärialueille, eli proksimodistaalisesti. Kehityksen eteneminen tapahtuu siis kokonaisvaltaisista liikkeistä eriytyneisiin liikkeisiin (Kantero ym. 1996, 36; Neuvonen ym. 2006, 136).

Opinnäytetyössämme keskitymme imeväisikäiseen lapseen, joten olemme ottaneet tarkasteltavaksi imeväisiän kasvun, joka on nopeaa ja jatkuu jyrkästi hidastuvana noin 2-3 vuoden ikään saakka. Hyvä ja riittävä ravitsemus on normaalin imeväisiän kasvun tärkein ehto. Imeväisiässä lapsen pituuskasvu hakee kasvukanavan, jolla lapsen kasvu alkaa edetä. Suhteellisen pituuden poiketessa huomattavasti syntyessä olevasta pituudesta lopulliseen pituuteen, voi lapsen kasvukanavassa tapahtua merkittäviä siirtymisiä (Ojaniemi 2009).

Vastasyntyneen lapsen raajat ovat koukussa. Käsivarret ovat koukussa lähellä vartaloa ja kädet nyrkissä. Vastasyntyneen jalat ovat ikään kuin koukussa vartalon molemmin puolin siten, että kantapäät ovat ylhäällä. Lantio kohoaa irti lattiaasta, koska jaloissa on niin voimakas koukistus. Lapsi pystyy kääntämään päätään puolelta toiselle, jotta hengitys onnistuisi. Vartalo myötäilee lapsen pään liikkeitä, mutta vastasyntynyt ei osaa vielä tukeutua eikä tehdä eriytyneitä liikkeitä. Vastasyntyneen makuuasento on epäsymmetrinen ja hän koukistaa varpaidaan refleksinomaisesti (Zukunft-Huber 1991, 19, 67; Salpa 2007, 28-29).

Kuukauden ikäinen lapsi kykenee kääntämään päänsä sivulle ollessaan päinmakuulla. Lapsi ei pysty silti vielä kohottautumaan. Lapsen kädet lepäävät kou-

kussa lähellä vartaloa kasvojen vieressä. Lapsen paino on sivuttain olevien kyynärvarsien sekä rintakehän ja alustaa vasten olevan posken varassa. Lantio on koholla ja jalat ovat vielä täysin koukussa. Lapsen asento on epävakaata, koska hän ei pysty vielä tukemaan itseään. Lapsen ollessa hereillä hän koukistaa ja ojentaa jalkojaan vuorotellen kuin ryömisi. Kyseessä on kuitenkin tahdosta riippumaton alkeellinen ryökimisliike, sillä tässä vaiheessa ikäkautta lapsen kaikki nivelet ovat koukussa tai suorina sen mukaan, ojentaako lapsi jalkojaan. Hereillä ollessaan lapsi sätkyttää jalkojaan tarmokkaasti, mutta tämä sätkyttely on alkeellista ja tiedostamatonta. Vauva makaa useimmiten vinottain (Zukunft-Huber 1991, 21, 69; Salpa 2007, 32).

Kahden kuukauden ikäinen lapsi alkaa kiinnostua yhä enemmän ympäristöstään. Hänen päänsä kohoaa suoraan ylöspäin ja hän nojaa kyynärvarsiinsa, jotka tukevat lasta hetken kerrallaan. Tässä vaiheessa lapsi siirtää painostaan suurimman osan rintalastan varaan, jolloin lantio painuu enemmän alustaan lonkkien koukistuksen vähentyessä. Jalat alkavat tällöin suoristua ja ojentua ulospäin. Vatsalla ja selällä makaaminen on vielä epävarmaa. Kaksikuusen raaat myötäilevät pään kääntymistä sivuille (Zukunft-Huber 1991, 23, 69; Salpa 2007, 42-45).

Kolmen kuukauden ikäinen lapsi pystyy nyt nojaamaan kyynärvarsiinsa maata vatsallaan. Tämä on tärkeä vaihe päinmakuulla tapahtuvassa kehityksessä. Lapsi siirtää tällöin painon navan seudulle ja lantio on jo melkein litteästi vasten alustaa. Kyynärpäät ovat hartialinjan etupuolella. Lapsen lonkat ovat tässä vaiheessa ojentuneet ja jalat ovat harallaan vasten alustaa. Jalat ovat koukussa polvista alaspäin ja lapsi heiluttelee niitä ilmassa. Lapsen hallitessa tämän vakaan perusasennon, hän pystyy kohottautumaan ensimmäisen kerran ja kannattelemaan päätään. Vatsalla ollessaan kolmen kuukauden ikäinen pysyy hyvin tasapainossa. Edellytyksenä tasapainon hallinnan oppimiselle on, että molemmat kyynärpäät ovat hartialinjan etupuolella ja vartalon painopiste on siirtynyt vatsan alueelle. Lantion voimakkaan koukkuasennon täytyy olla myös lauennut (Zukunft-Huber 1991, 25-26; Neuvonen ym. 2006, 138; Salpa 2007, 51-53).

Neljän kuukauden ikäinen lapsi makaa jo tukevasti kuun lopulla vatsallaan kyynärpäihin, lantioon ja koukistuneisiin polviin tukeutuen. Neljännen kuukauden aikana lapsi saavuttaa hyvin tärkeän vaiheen kehityksessään; hän kykenee tasapainon säilyttämiseen. Jotta tasapaino säilyisi, edellyttää se lihastyön eriytyneisyyttä. Säilytetystä tasapainosta kertoo se, että lapsi makuuasennossa ollessaan siirtää painoaan sivusuuntaan, pystyy hellittämään toisen kätensä ja kurottautuu ottamaan ojennetun leikkikalun. Neljän kuukauden iässä lapsi kierähtää ensimmäisen kerran sattumanvaraisesti kyljelleen. Lapsi ei hallitse vielä tasapainoaan kylkiasennossa, joten kierähtää siksi takaisin selälleen (Zukunft-Huber 1991, 27, 71; Salpa 2007, 55-57).

Viiden kuukauden ikäinen lapsi pitää käsiään suoraan edessä. Ruumiinpaino on vatsan alueella ja lapsi makaakin tukevasti vatsallaan. Jos lapsi haluaa laajentaa liikkumatilaansa, hän ojentaa kädet kyynärpäistä suoriksi eteensä. Nähdessään ulottumattomissa olevan leikkikalun, jota lapsi haluaa tutkia, hän nostaa kummatkin kätensä irti alustasta, vetää ne koukkuun ja alkaa keinua vatsallaan. Viisikuisen lapsen lantio ja reidet painautuvat vasten alustaa ja jalat ovat haarallaan. Polvet ovat koukkuasennossa ja sääret heiluvat ilmassa. Voidaan sanoa, että lapsi niin sanotusti ”ui”, koska ruumiin paino on kohdistunut pääasiassa vatsaan ja pää, rintakehä sekä kädet kohoavat lattiasta ja jalat potkivat. Tämä on kuitenkin hetkellistä ja lapsi laskeutuu sen jälkeen jälleen normaaliin, vakaaseen päinmakuuasentoon. Viisikuisena lapsen lantio kiertyy vinoon ja hän alkaa kääntyillä. Lapsi ojentaa ja koukistaa vuorotellen molempia jalkojaan (Zukunft-Huber 1991, 29, 73; Salpa 2007, 66-69).

Kuuden kuukauden ikäinen lapsi alkaa kohottautua aina vain ylemmäs. Hän tukeutuu kyynärpäät suorina enää vain avoimiin kämmeniin. Lapsi ojentaa selkärankansa aivan suoraksi ja kohottaa automaattisesti rintakehän irti alustasta. Selkäranka on tällöin kaarella koko matkan takaraivosta pakaroihin asti. Vartalon painopiste on lantiossa käsiin nojaamisen seurauksena. Lapsi pitää jalkojaan harallaan ja polvista alaspäin niitä koukussa ilmassa. Imeväisiän puolivälissä lapsi kierii selin makuulta päinmakuulle. Hän pystyy istumaan puolivuotiaana käsiinsä tukeutuen lyhyitä aikoja. Yksilöllisestä kehityksestä riippuen lapsi voi tarvita vielä tuen selkensä taakse, koska suojeleheijastetta taakse ei ole

välttämättä ehtinyt kehittyä (Zukunft-Huber 1991, 31; Neuvonen ym. 2006, 138; Salpa 2007, 70-73).

Seitsemän kuukauden ikäinen lapsi alkaa siirtää painoaan reisiensä varaan. Hän yrittää liikkua eteenpäin, mutta epäonnistuu ja työntääkin itseään taaksepäin. Hetkeksi vartalo ojentuu aivan suoraksi polviin asti käsien ja reisien kantatellessa sitä. Pidettäessä sivulla lapsen silmien korkeudella leikkikalua, lapsi kohottaa kättään ja yrittää tarttua siihen. Lapsi pysyy tasapainossa tukikäden, alustaa vasten sivuttain painautuneen lantion ja koukussa olevan polven ansiosta. Tässä iässä lapsi osaa kääntyä kummallekin puolelle ja hän ”kävelee” vaakatasossa pitkäakselinsa ympäri (Zukunft-Huber 1991, 33, 77; Salpa 2007, 73-74).

Kahdeksan kuukauden ikäinen saavuttaa käsi-polvi-nojan. Lapsi ei osaa vielä liikkua eteenpäin. Lantio kohoaa irti lattiasta lapsen suoristaessa käsivartensa ja siirtämällä painoaan taaksepäin. Tällöin ruumiinpaino siirtyy käsien ja polvien varaan. Vaikka lapsi onkin jo nelinkontin, asento ei ole vielä niin täydellinen, jotta konttaus onnistuisi. Opittavana asiana on vielä painonsiirto sivusuunnassa puolelta toiselle. Tätä painonsiirtoa lapsi opettelee niin kutsutun viisarikäännöksen avulla, eli kääntymällä akselinsa ympäri vasemmalle ja oikealle. Tämän avulla lapsi keksii kylkiasennon ja kasvattaa liikkumatilaansa, lapsi on tällöin puoli-istuvassa asennossa. Kahdeksannen kuukauden lopulla lapsi kääntää itsensä ympäri vatsalta selälleen (Zukunft-Huber 1991, 35, 57, 81; Salpa 2007, 87, 91-92).

Yhdeksän kuukauden ikäinen lapsi kokee uuden kokemuksen, jossa hän pääsee omalla toiminnallaan liikkumaan eteenpäin. Lapsi alkaa ryömiä opittuaan siirtämään painoaan päinmakuulla taaksepäin ja sivusuuntaan. Ryömimisen oppiminen on kuitenkin yksilöllistä, niin kuin kaikki lapsen kehitysvaiheet, ja yleensä lapsi oppiikin ryömimään vasta 10 kuukauden iässä. Lapsi vetää itseään kyynärpäät ulospäin osoittaen eteenpäin koukistuneen kyynärvarren varassa. Jalat eivät juuri ole osallisina liikkumiseen, mutta vatsa kohoaa jo jonkin verran ylös lattiasta. Lapsi keksii polviseisannon ja pystyy kömpimään seinää vasten pystyyn. Hän on harjoitellut ensimmäiset yhdeksän kuukautta liikemalleja vaakatasossa ja on nyt vihdoinkin vihdoin vahva nousemaan pystyasentoon. Yhdek-

sän kuukauden ikäinen lapsi alkaa lähestyä luonnollista istuma-asentoa (Zukunft-Huber 1991, 37,59, 83; Salpa 2007, 92-96).

10 kuukauden ikäinen lapsi on käsiin nojautuessaan myös takapuoli irti alustasta rintakehän ja vatsan lisäksi. Lapselta onnistuu nelinkontin seisominen ja hän huojuu eteen ja taakse tässä asennossa ollessaan. Samalla lapsi täyttää konttaamisen edellytyksen, eli hän siirtää painonsa tasaisesti kaikkien neljän raajan varaan. Konttausasennossa ollessaan lapsi laittaa kerta toisensa jälkeen toisen jalkansa eteen koukkuun. Konttaaminen onnistuu, mutta on vielä kömpelöä ja haparoivaa. Kymmenennen kuukauden lopulla lapsi vetää itsensä polvilleen seisomaan ja konttausasennossa ollessaan siirtyy sivuistuntaan, jossa vartalo on kiertynyt (Zukunft-Huber 1991, 37, 61, 85; Salpa 2007, 97-98).

11 kuukauden ikäinen lapsi aloittaa konttaamisen nelinkontin keinunnasta. Lapsen konttaaminen on liikkumista, jossa ristikkäisiä raajapareja siirretään vuoron perään eteenpäin. Nyt lapsi on siinä vaiheessa kehitystään, että hän hallitsee täysin tuetta istumisen. Istuessaan hänellä on selkä suorana ja jalat lievästi koukussa. Lapsi ei kuitenkaan malta istua vielä pitkiä aikoja. Seisominen alkaa olla yhä tukevampaa. Lapsi alkaa kulkea sivuttain seinän viertä pitkin painon siirtyessä jalalta toiselle yhdennentoista kuukauden lopulla (Zukunft-Huber 1991, 39, 63, 89; Salpa 2007, 99-102).

12 kuukauden ikäinen, eli imeväisiän viimeisen kuukauden kuluessa, lapsi konttaa jo vauhdikkaasti ja sujuvasti. Hän osaa kontata esteiden yli ja ylös rapuja. Hän oppii vielä toisenkin tavan liikkua eteenpäin: karhunkävelyn. Tällöin lapsi kulkee tukeutuen kämmeniinsä ja jalkapohjiinsa, kuten karhu. Lapsi nousee vihdoin seisomaan noustessaan kyykkyy kämmen-jalkapohja-nojasta. 12 kuukauden ikäisenä yli puolet lapsista kävelee ilman tukea. Myös jalkojen tartumisrefleksi katoaa ja lapsi pystyy istumaan tuskin minuuttiakaan paikoillaan (Zukunft-Huber 1991, 41, 43, 64,69; Salpa 2007, 106-107).

2.2.3 Kädellisten taitojen kehitys

Jokaisella vastasyntyneellä on luonnostaan käden tarttumisrefleksi, joka on yhdessä varpaiden tarttumisrefleksin kanssa täysin tahdosta riippumaton. Lapsi puristaa peukalon ja muut sormensa välittömästi aikuisen sormen ympärille tämän koskettaessa lapsen kämmentä sormella. Yhden kuukauden ikäisen lapsen raajat ovat vielä tiukasti koukussa ja lapsi puristaakin käsiään vielä usein nyrkkiin (Zukunft-Huber 1991, 93; Salpa 2007, 37).

Toisen kuukauden aikana lapsen kädet avautuvat. Lapsen vilkas liikehdintä osoittaa hänen olevan kiinnostunut näkemistään esineistä, vaikka hän ei vielä pystykään tarttumaan niihin. Kädet avautuvat nyrkistä koko vartalon liikkumisen tohinassa. Kolmekuisena lapsi ei pidä enää käsiään nyrkissä, vaan tuo ne nyt luonnostaan yhteen aivan lähelle kasvojaan ja leikkii niillä laittamalla sormiaan suuhun ja tutkimalla niitä. Neljän kuukauden iässä lapsi tarttuu ensimmäistä kertaa tietoisesti sivullaan olevaan esineeseen. Tarttuessaan ensimmäistä kertaa havittelemaansa esineeseen, lapsi käyttää tarttumiseen koko kämmentään, jolloin kämmenselkä osoittaa sivulle ja kämmenpohja on alaspäin. Kyseessä on ulnaariseksi tai pikkusormen puoleiseksi kutsuttu ote. Nelikuisena lapsi tarttuu leikkikaluun molemmin käsin ja työntää sen suuhunsa (Zukunft-Huber 1991, 95-99; Salpa 2007, 48, 62).

Viiden kuukauden ikäinen lapsi tarttuu esineisiin jo aiempaa määrätietoisemmin. Silmän ja käden hyvä yhteistyö ovat edellytyksenä siihen, että lapsi pystyy koskemaan ja tarttumaan esineeseen. Saadessaan esineen käsiinsä lapsi tutkii sitä tarkkaan ja siirtelee sitä suoraan kasvojensa edessä kädestä toiseen. Tarttumisrefleksin pitää olla jo melkein kokonaan hävinnyt, sillä muuten lapsi ei voi päästää otettaan palikasta. Lapsi voi tässä vaiheessa siirtää ensimmäistä kertaa keskilinjassa esinettä kädestä toiseen. Aivotoiminnan kannalta tämä on valtava kehitysaskel, sillä tällöin lapsen molemmat aivolohkot toimivat yhdessä. Lapsi on löytänyt ruumiinsa keskiviivan (Zukunft-Huber 1991, 101; Salpa 2007, 81).

Kuudennen ja seitsemännen kuukauden iässä lapsi alkaa kurkottaa kättään löytäneensä keskiviivan toiselle puolelle, jolloin vartalon painopiste siirtyy si-

vusuuntaan. Tästä alkaa niin sanottu radikaalinen tai peukalon puoleinen tarttuminen. Tarttumisrefleksi on lopullisesti hävinnyt. Kahdeksan kuukauden iässä lapsi kykenee tarttumaan esineisiin molemmilla käsillään yhtä hyvin. Hän pystyy hetken ajan pitämään leikkikalua yhtä aikaa sekä vasemmassa, että oikeassa kädessään. Lapsi osaa myös kurottaa kättään ylöspäin tietoisesti. Hän alkaa tarttua esineisiin suorin sormin peukaloitaan apuna käyttäen. Tätä otetta kutsutaan radikaaliseksi tarttumiseksi (Zukunft-Huber 1991,103-107; Salpa 2007, 81).

Tavaroiden heittäminen on tyypillistä yhdeksänkuuiselle lapselle, sillä tässä ikävaiheessa lapsen osatessa käden avaamisen, tavaroiden heittäminen ja niiden putoamisen seuraaminen on lapsen mielestä hurjan hauskaa. 10. kuukautiselle lapselle on nyt kehittynyt pinsettiote. Lapsi tarttuu löytämiinsä esineisiin ja jopa pieniin pölyhiukkasiin etusormella ja peukalolla, jonka jälkeen kuljettaa haalimansa aarteen suuhunsa. Sormien liikkeet tulevat yhä enemmän hienoimmiksi. Pihtiotteen omaksuminen on 11 kuukauden ikäiselle lapselle tavanomaista. Lapsi kykenee nostamaan helmen lattialta peukalon ja koukistuneen etusormen välissä. Kahdentoista kuukauden ikäinen irrottaa jo tahallaan otteensa esineestä. Tämä toiminto vaatii onnistuakseen sormen ojentaja- ja koukistajalihasten hallintaa. Lapsi pystyy myös imeväisiään viimeisen kuukauden aikana, eli täytettyään vuoden tarttumaan yhdellä kädellä kahteen palikkaan (Zukunft-Huber 1991, 108-115; Salpa 2007, 108).

2.2.4 Kognitiivinen kasvu ja kehitys

Kuten olemme jo aiemmin todenneet, ihmiselle on jo sikiövaiheen aikana kehittynyt havaitsemiseen liittyviä peruskykyjä. Viimeisten raskausviikkojen aikana lapsi kykenee kuulemaan monenlaisia ääniä ja oppii tunnistamaan äitinsä puheäänien ennen maailmaan tuloaan. Lapsi pystyy jo hyvin varhain aloittamaan kommunikoinnin hoitajiensa kanssa kumpaakin osapuolta tyydyttävällä tavalla ja reagoimaan voimakkaasti vuorovaikutuksen ollessa toimimatonta, koska lapsella on jo syntyessään niin sanottuja erilaisia ennalta valmisteltuja "ohjelmia" (Almqvist ym. 2005, 96-97).

Vauvan kyky ennakoida ympäristön tapahtumia kumoaaakin kertaheitolla ajatuksen siitä, että lapsi olisi passiivinen vahataulu. Sormien tarkka asento ennen esineeseen tarttumista ja hämmästyminen tutun kohteen vähäisestä muutoksesta kertoo, että lapselle on muodostunut erilaisia sisäisiä malleja. Edellytyksenä ennakkoinnille ovat skeemat, eli kohdetta vastaavat säiliömuistin tietoedustukset. Tämä näkyy ulospäin vauvan aktiivisena suuntautumisensa ympäristön ärsykkeisiin, mikä on antanut aiheen kilpaileviin tulkintoihin. Kognitiiviseksi kehitykseksi luokitellaan havaitsemiseen, muistiin, ajatteluun, kieleen ja oppimiseen liittyvä kehitys. Lapsen kognitiivinen kehitys on riippuvainen ympäristöstä ja perimästä. Siihen sisältyvät myös älykkyys, lahjakkuus, oppiminen ja sen strategiat (Vuorinen 1998, 34).

Imeväisikäinen käy kasvaessaan läpi monenlaisia kasvun ja kehityksen vaiheita. Vastasyntynyt kognitiivisilta taidoiltaan kykenee reagoimaan puheeseen ja rauhoittuu niistä äänistä, jotka ovat tulleet hänelle tutuiksi sikiöaikana. Näitä ääniä voivat olla muun muassa musiikki tai vanhempien rauhoittava puhe. Vauvalla on nähtävissä jo kolmantena päivänä syntymästä refleksihiomy tai esihymy. Tämä hymy toistuu silloin tällöin ensimmäisen elinkuukauden aikana. Jo noin yhden tai kahden kuukauden ikäinen vauva pystyy tekemään kuplia kieltä ulos työntämällä hieman raolla olevien huuliensa välistä ja painamalla huulia yhteen. Tämän pienen sylkykuplan tuottamiseen ei kuulu ääniä, mutta se on ensimmäinen vaihe pitkällä tiellä kohti sujuvaa puhetta. Äänneiden muodostamista vauva pystyy harjoittelemaan suullaan ja tahdistaa hengityksensä kielen ja huulten liikkeisiin. Tämä olennainen taito on aikanaan perustana varsinaiselle puheelle (Neuvonen ym. 2006, 144; Morris 2008, 108, 116).

Kahden kuukauden ikäinen lapsi on kiinnostunut hoitajiensa ilmeistä ja eleistä ja lapsi seuraa äidin kasvojen liikkeitä kääntämällä päätään sivulle. Hän hakee myös kontaktia hoitajaansa itkun avulla, kujertelemalla ja äännelemällä eri tavoin. Lapsi ei ole vielä tässä vaiheessa kiinnostunut peilikuvastaan. Kolmen kuukauden iässä lapsi saattaa suoda kenelle tahansa vieraille ”sosiaalisen hymyn”. Juteltaessa lapselle tämän kasvojen edessä samalla päätä liikuttaen, lapsi hymyilee vastaukseksi. Lapsen maatessa peilin edessä alkaa häntä kiinnostaa siellä näkyvä kuva. Ensimmäiset jokellukset kuullaan lapsen ollessa kolmen kuukauden ikäinen. Jokeltamisesta tulee viikkojen kuluessa lapselle intohimo,

kun hän on oivaltanut tavan tuottaa uusia ääniä. Yksinkertaiset äänet, ynähdykset ja pörinä ovat ne asiat, mitkä oikeastaan aluksi on kuultavissa. Tämän jälkeen kajahtavat ensimmäiset avoimet vokaaliäänteet (Zukunft-Huber 1991, 146-148, 150-151; Neuvonen ym. 2006, 145; Morris 2008, 116).

Neljän ja viiden kuukauden ikäinen vauva nauraa iloisesti ja huijaa samalla käsiä ja jalkojaan päästäen välillä riemunkiljahduksia. Jos lapsi tämän ikäisenä asetetaan peiliin eteen, hän katsoo peiliin ja hymyilee kuvalleen; lapsi reagoi peilikuvaansa samalla tapaa kuin ympäristöönsä. Ollessaan 6-7 kuukauden ikäinen lapsi katsoo epäilevästi peilikuvaansa ja tunnustelee sitä. Hän alkaa myös tällöin kohdella vieraita pidättyvästi (Zukunft-Huber 1991, 154-155).

Kuuden kuukauden iässä lapsi alkaa jokellella selkeämmin. Vauvasta jokeltaminen on niin hauskaa, että hän jokeltaa yksin ollessakin. Konsonantteja vokaaleihin yhdistämällä vauva tuottaa erilaisia yksitavuisia ääniä. Nämä äänet ovat ilman tarkoitusta tai merkitystä olevia ääniä, niiden tarkoituksena on vain tuottaa jonkinmoista ääntä. Vauva kuuntelee tarkkaavaisesti aikuisen puhetta ja yrittää tulkita hänelle kerrottuja asioita. Aluksi hän kiinnittää huomioita enemmän äänensävyihin. Puolivuotias on aktiivinen ympäristönsä tarkkailija ja hän kiinnittää huomiota ympärillään tapahtuviin asioihin. Hän osaa jo tarttua tavaroihin ja tutustuu niihin ihmettelemällä, maistamalla ja ravistelemalla (Neuvonen ym. 2006, 145; Morris 2008, 117).

Kielellisiltä taidoiltaan 7-9 kuukauden iässä oleva lapsi osaa jo jokellella monipuolisesti ja hän jäljittelee hyvin äänteitä ja eri tavuja. Lapsi muodostaa 7. kuukautisena kaksitavuisia sanoja, joissa yleensä ensimmäinen tavu on sama kuin toinen. Esimerkiksi ”ätä”, ”isi” tai ”tätä” (Morris 2008, 119). ”Vauva tunnustelee sekä monimutkaisempia kaksoisäänteitä että äänenvoimakkuuden, korkeuden ja nopeuden vaihteluita. Hän on kuin pikkuinen orkesteri, joka virittää soittimensa ennen konserttia. Hän ei vielä osaa soittaa, mutta hän voi ainakin kokeilla soittimiaan.” (Morris 2008, 119.)

Kahdeksan kuukauden iässä lapsi katsoo peilikuvaansa suoraan silmiin ja alkaa tunnustella sitä suullaan. Tällöin alkaa myös vierastamisen vaihe. Yhdeksänkuuisena lapsi leikkii mielellään piiltoa, koska hän kykenee jo löytämään piilotettuja

leluja. Tässä vaiheessa lapsella alkaa itsenäistymisen vaihe ja hän pystyy syömään esimerkiksi keksiä kenenkään muun auttamatta. Vauva on hyvin kiinnostunut vuorovaikutuksesta toisten ihmisten kanssa ja siitä, kuka häntä hoitaa. 7-9 kuukautinen on kiinnostunut kovasti äänistä ja kuunteleekin mielellään eri ääniä ympäristöstään ja yrittää tulkita niiden tarkoitusta (Zukunft-Huber 1991, 156-159; Neuvonen ym. 2006, 145).

10. kuukausi on lapsen vierastamisen aikaa. Lapsen joutuessa tekemisiin tuntemattoman ihmisen kanssa hän alkaa usein pyrkii tästä pois päin ja pelkää kaikkea vierasta, ihmisiä sekä paikkoja. Tarkastellessa peilikuvaansa lapsi alkaa nyt hymyillä ja tunnustella sitä. Lapsi on valtavan kiinnostunut kuvajaisesta, mutta ei tunnista vielä sitä itsekseen. 11-12 kuukauden iässä lapsi osaa jo kääntää väärinpäin olevan peilin ja erottaa nyt esineiden etu ja takapuolen (Zukunft-Huber 1991, 160-165). Imeväisiän lopussa, 12 kuukauden iässä lapsi sanoo usein ensimmäiset merkitykselliset sanansa. Hänen sanavarastonsa koostuu pääsääntöisesti substantiiveista ja hän alkaa nimetä arkipäivän esineitä ja asioita. 1-vuotias tunnistaa monia sanoja sekä jokapäiväisiä tapahtumia kuvaavia ilmaisuja ja lauseita. Motorisen kehityksen jo salliessa, vuoden ikäinen lapsi tutkii ympärillä olevaa maailmaansa ahkerasti liikkeellä ollen ja miettii eri tavaroitten käyttötarkoitusta ja toimivuutta (Neuvonen ym. 2006, 145).

2.3 Imeväisikäisen psykososiaalinen kehitys

Imeväisikäinen lapsi kokee mullistavia muutoksia elämässään ensimmäisen 12 kuukauden aikana. Aluksi hänet tempaistaan ulos tutusta, turvallisesta ja lämpöisestä äidin kohdusta kylmään ja pelottavaan maailmaan, jossa kaikki on lapselle uutta ja outoa. Kasvaessaan ja kehittyessään hän huomaakin maailman olevan ihan mukava ja mielenkiintoinen paikka. Mitä enemmän lapsi oppii uutta, itsestään sekä muista, ja kykenee vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa, sitä enemmän hän asiasta innostuu. Pieni vastasyntynyt on jo syntymästään asti aktiivinen vuorovaikuttaja, joka haluaa lämpöä ja rakkautta lähimmältä aikuiselta, joka on yleensä äiti. Jotta imeväisikäinen saisi hyvät valmiudet myöhempään elämäänsä, hän joutuu kohtaamaan ensimmäisten elinkuukausiensa

aikana haasteita, joista selviytyttyään hänen on hyvä jatkaa kehitystään eteenpäin pitkällä tiellä kohti aikuisuutta.

Kehityspsykologiassa on alkanut tapahtua hitaasti ja pienin askelin etenevä valankumous 1960-luvulta alkaen. Tutkijoiden oppiessa katsomaan vauvan toimintaa uusin tavoin heille syntyi uusi kuva vastasyntyneestä ja hänen toimintavalmiuksistaan. Muutosta voidaan kuvata siten, että ennen vastasyntyntä pidettiin neurologisesti epäkypsänä, toiminnaltaan vajavaisena. Tämä kuvaus ei vastaa ollenkaan sitä mitä on havaittu vastasyntyneen lapsen ollessa vuorovaikutuksessa häntä hoitavan aikuisen kanssa. Vastasyntyneellä on havaittu hämmästyttäviä kykyjä valppauteen ja tarkkaavaisuuteen sekä tarkkaavuutta häiritsevien refleksien tukahduttamiseen, kun vuorovaikutuksessa on käytetty myönteisiä ärsykejä tunkeilevien sijasta (Vuorinen 1998, 29-30).

2.3.1 Varhainen vuorovaikutus

Jotta pystyisimme tarkastelemaan varhaista vuorovaikutusta, on hyvä ensin tietää mistä asioista itse vuorovaikutus koostuu. Vuorovaikutuksella viitataan kahteen eri asiaan: vuoron perään tapahtuvaan toimintaan, sekä vaikuttamiseen, joka kohdistuu toisen käyttäytymiseen, ajatuksiin, asenteisiin tai tunteisiin. Vuorovaikutuksen voidaan ajatella olevan jatkuvaa vastavuoroisuutta, jossa kumpikin osapuoli on samanaikaisesti aktiivinen toimija. Vuorovaikutuksesta ei voi puhua siinä tapauksessa, jos vain toisella on mahdollisuus puhua tai muuten vaikuttaa. Vuorovaikutuksessa ollessaan ja keskenään viestiessä henkilöt puhuvat, kuuntelevat sekä katselevat. Viestien laatu on tilannesidonnaista ja itse viestejä kuljettavat tekstit, sanat ja eleet (Silvennoinen 2004, 15).

Vuorovaikutuksen ytimenä voidaan pitää kommunikaatiota, joka on paljon enemmän kuin pelkkää sanallista viestintää. Kommunikaatio on vuorovaikutukselle välttämätön edellytys, sillä ilman verbaalista tai nonverbaalista, eli sanallista tai sanatonta viestintää ei voi olla myöskään vuorovaikutusta. Ihmisten kyky ilmaista itseään verbaalisesti vaihtelee suuresti ja siksi vastaanottaja saattaa tulkita sen hyvin eri tavalla kuin lähettäjä. Vastaanottajalta saadun palautteen avulla voi päätellä tulkitsiko hän viestin sisällön lähettäjän tarkoittamalla tavalla.

Vain pieni osa ihmisten välisestä kommunikaatiosta on sanallista viestintää. Suurin osa käyttämästämme kommunikaatiosta on nonverbaalista, eli sanatonta viestintää ja sen havaitsemiseen tarvitaan kaikkia aisteja (Ojala & Uutela 1993, 76).

Nonverbaalinen viestintä muodostuu kolmesta eri osasta, joita ovat merkki-, toiminta- ja välinekommunikaatio. Näköaistin merkitys merkkikommunikaatiossa on tärkeää, koska se koostuu muun muassa eleistä, hymystä ja käsimerkeistä. Toimintakommunikaatio on esimerkiksi seisomista, itkemistä sekä laulamista ja välinekommunikaatiossa viestitään esineiden avulla esimerkiksi vaatteiden, korojen ja huonekalujen. Nonverbaalinen viestintä on kulttuurisidonnaista. Kommunikaatio on yhdenmukaista silloin, kun sanallisten ja sanattomien viestien sisältö on sopusoinnussa keskenään (Ojala & Uutela 1993, 77).

Opinnäytetyössämme tarkastelemme äitiä ja hänen imeväisikäistä lastaan. Varhainen vuorovaikutus alkaa jo raskauden aikana sikiön ollessa ensimmäisessä kodissaan, kohdussa. Tällöin äiti ja hänen lapsensa muodostavat ruumiillisen dialogin kokonaisuuden. Usein odottava äiti on odottanut vauvan saamista. Raskauden aikana hän on muodostanut itselleen mielikuvia sikiöstä ja tulevasta vauvastaan. Hänellä on mielikuvia myös omasta äitiydestä, vauvan isästä ja omista vanhemmistaan, sekä omasta itsestä vauvana. Nämä eri mielikuvat yhdessä rakentavat vuorovaikutusta ja ovat mukana äidin ruumiillisessa dialogissa vauvan kanssa (Niemelä, Siltala & Tamminen 2003, 19, 238).

Vastasynnyttänyt äiti on monin tavoin valmis kohtaamaan oman vauvansa. Hän on valmis ruokkimaan tätä ja on valmistautunut lapsensa syntymään. Synnyttyään lapsi eroaa kumminkin jonkin verran äidin mielikuva lapsesta. Osa äideistä valmistuu jopa siihen, että vauva saattaa olla hyvinkin paljon erilainen kuin heidän mielikuvavauvansa. Raskauden loppupuolella äidit alkavat purkaa mielikuviaan tulevasta lapsestaan ollakseen mahdollisimman valmiita ottamaan vastaan juuri sen vauvan, joka sitten saapuu heidän maailmaansa (Niemelä ym. 2003, 238).

Syntymästään lähtien vauvalla on jo perusvalmiudet yhteyden kokemiseen toisen ihmisen kanssa. Ne kehittyvät edelleen hyvin nopeaa tahtia, mutta silti

kaikki, myös toinen ihminen on hänelle kokonaan uutta. Vauva näkee, kuulee, haistaa, maistaa ja tuntee ihollaan toisen ihmisen, mutta eri aistikanavat hahmottuvat yhteen abstraktin musiikin lailla, josta sitten alkavat jotkut sävelkuviot tulla tutummiksi. Vauva on erityisen kiinnostunut juuri toisesta ihmisestä ja saamaan häneltä lämpöä, turvaa, ravintoa ja hoivaa. Hänet on myös varustettu siten, että hän pystyy itkulla kutsumaan toista luokseen. Silti hänen tuntemuksensa itsestä ja toisesta ihmisestä ovat orastavia hänen uudessa maailmassaan (Niemelä ym. 2003, 238).

Terve lapsi on syntyessään utelias, yhteyttä hakeva, monipuolisin aistein äitiään etsivä, ympäristöään tunnusteleva ja kokeva. Vauvalla on alusta asti pyrkimys symbioosia ja eristymistä kohti. Vauvaa kutsuvat äidin luo tämän tuttu haju, maku, ääni ja tutut liikkeet, mutta myös ensi kertaa havaittu äidin katse ja uudenlainen kosketus. Äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutusta voimistaa kyllin hyvä fysiologinen stimulaatio, liian voimakas taas karkottaa vauvan (Niemelä ym. 2003, 27).

Varhaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan vanhemman ja vauvan välistä viestintää syntymästä noin 1 - 2 vuoden ikään. Tähän viestintään kuuluvat erilaiset lapsen äidillensä antavat merkit, joihin äidin on vastattava varhaisen vuorovaikutuksen onnistumiseksi. Vauvan kyky erottaa oman äidin maidon haju muutama päivän vanhana toisten äitien maidosta, äidin haju, liikkeet, rytmit ja äänensävyt ovat niitä merkkejä, jotka ovat imeväisikäiselle tuttuja jo sikiökaudesta. Näihin merkkeihin äiti vastaa omillaan, pitää niitä yllä ja voimistaa vauvansa valmiuksia kiintyä ja kiinnittyä (Niemelä ym. 2003, 27; Pesonen 2010, 515-520).

Vauva ottaa vastaan äidin merkityksellistämisen ja merkityksellistää ne puolestaan omalla toiminnallaan. Tällä tavoin molemmat subjektit tulevat toisilleen ja itselleen psyykkisesti ja ruumiillisesti läsnä oleviksi. Molemmilla on silloin kyky täydentää toistensa toimintoja (Niemelä ym. 2003, 27). ”Äidin läsnäolon merkki vauvassa ja vauvan läsnäolon merkki äidissä voi olla kyllin hyvissä olosuhteissa hyvänoloisuus, tyydytyksen kokemus ja eläytyminen itseän ja toiseen.” (Niemelä ym. 2003, 27.) Varhaisen vuorovaikutuksen tutkijan ja kehitysteoreetikon Daniel N. Sternin (1985) mukaan kasvokkaiset vuorovaikutustilanteet, seurustelu ja leikit toimivat tärkeimpinä emotionaalisina huippukokemuksina lapsen ja äidin

elämässä. Kasvojen kielessä ovat mielikuvien ja verbaalisen kielen juuret (Niemelä ym. 2003, 36).

2.3.2. Äidin ja imeväisikäisen sensitiivisyys

Jotta varhainen vuorovaikutus olisi onnistunutta, äiti ja imeväisikäinen tarvitsevat yhteistä aikaa. Äidillä tulisi olla aikaa havaita ja ottaa vastaan vauvansa hänelle lähettämiä merkkejä, ilmaisuja, sulatella niitä itsessään, ymmärtää niitä, tulkita niitä ruumiinkielellä ja ajatuksin itselleen ja sitä tietä vauvalle. Näiden jaettujen tietoisuuden hetkien kokemus toteutuu äidin ja vauvan toimintojen täydentäessä toisiaan ja kummankin tavoittaessa samanaikaisesti toisen mielitilan ja käsityksen siitä, mitä juuri nyt on tapahtumassa (Niemelä ym. 2003, 29). ”Vauva tulee tietoiseksi siitä, että äiti ja isä ovat tulleet tietoisiksi siitä, mistä vauva sisäisesti on tietoinen.” (Niemelä ym. 2003, 29.) Tämän seurauksena syntyy usein uusia havaintoja ja kokemuksia ja sitä kautta myös kokemus itsenä olemisesta ensin toisen kanssa. Uudenlaiset vuorovaikutuskokemukset ja voimakkaat tunnelataukset syntyvät näistä hetkistä (Niemelä ym. 2003, 29).

Näiden yhteisten hetkien sisältöä yhdistää pääasiassa nonverbaalisuus. Äidilliseen sensitiivisyyteen kuuluu äidin kyky havaita vauvan antamia ja tuottamia merkkejä, katseita, ääntelyä, kosketusta, itkua, naurua, iloa, tyytyväisyyttä, kauhua, pelkoa ja masennusta. Sensitiivisyyteen kuuluu myös äidin kyky ymmärtää ja tulkita vauvansa merkkejä: mitä vauva haluaa ja miten äiti haluaa oppia vauvansa viestejä. Vauvat ilmentävät toiminnoillaan omia tarpeitaan ja toivomuksiaan. Joskus äidit unohtavat, että vauva näyttää tietä vuorovaikutustilanteessa. Äiti saattaa olla hyvin tunkeutuva vauvansa suhteen eikä kunnioita tämän reiviä, tällöin vauva jää ymmälle. Vauva voi olla puolestaan myös luonteeltaan eriytminen kuin äiti, tai saattaa ilmaista itseään hyvin eleettömästi. Tämän takia äidin kyky vastata oikeaan aikaan, ei liian aikaisin eikä liian myöhään, on tärkeä osana äidillistä sensitiivisyyttä. Antaminen ja saaminen ovat ajasta riippuvaisia. Vuorovaikutuksen vauvan kanssa voidaan ajatella olevan hetken luovuutta, sillä vauvan kommunikointi ja yhteyden saaminen vauvaan on paljolti hetkistä kiinni (Niemelä ym. 2003, 30).

Vauvan sensitiivisyys äitiä kohtaan on sitä, että vauvalla on riittävästi myötäsyttyisiä objektihakuisia pyrkimyksiä ja tarpeita. Hänen tarvitsee jaksaa ylläpitää tarkkaavaisuutta, työstää havaintojaan ja affektejaan, eli voimakkaita mielenliikutuksia vuorovaikutuksen syntymiseksi. Vauvalla on ennakoimisen kykyä ja kykyä rauhoittua ja tyyntyä, sekä kokea mielihyvän hetkiä, iloa, surua ja osoittaa niitä vanhemmilleen. Vauva on avoin, mutta kykenee silti suojautumaan. Hän saavuttaa myös homeostaasia ja itsesäätelyä. Vauvan sensitiivisyyteen kuuluu hänen kykynsä säädellä unta ja valveillaoloa, syömistä ja ruoan sulattamista. Vauva pystyy selviämään ylimenovaiheista eli siirtymätiloista ja säädellä motorista sekä fysiologista aktiiviteettia. Näihin vauvan sensitiivisiin piirteisiin vaikuttavat myös keskinäisen vuorovaikutuksen vivahteet, kuin myös tunteet, sisällöt ja jatkuvuus (Niemelä ym. 2003, 31).

2.3.3 Vauvaiän kehitystehtävä ja kehityskriisi

Varhaista vuorovaikutusta ja sen merkitystä voidaan tarkastella tanskalais-syntetisen Erik Homburger Eriksonin teorian mukaan, joka käsittää ihmisen elämänkaaren syntymästä kuolemaan. Ydinajatuksena tälle 1950-luvulla syntyneelle teorialle oli, että ihminen kohtaa elämänsä aikana kahdeksan kehityskriisiä, joiden aikana hän joutuu ratkaisemaan kehitystehtäviä. Ihminen joutuu kulloisenkin ikäkauden mukaan ratkaisemaan tälle tyypillisen kehitystehtävän yhtäältä biologisen kehityksensä, toisaalta sosiaalisen ympäristönsä odotusten vuoksi. Onnistuessaan ratkaisemaan ikäkautta vastaavan kehityskriisin, edellyttää se uusien taitojen kehittymistä. Jokaisen kehitysvaiheen jälkeen ihmiselle muodostuu uusi käsitys itsestään ja häntä ympäröivästä maailmasta. Painopisteen kriisin ratkaisussa on oltava enemmän myönteisten tunteiden puolella, jotta psyykinen kehitys olisi tasapainossa. Jokainen yksilö tarvitsee kumminkin myös jonkin verran negatiivisia tunteita selviytyäkseen elämän asettamista haasteista (Aaltonen ym. 2004,145).

Erik. H. Erikson oli myös ihmisen minäpsykologian edustaja ja kehittäjä. Hän näki minäkuvan muutoksineen ja kehityskriisien kulkevan käsi kädessä koko ihmisen elämänkaaren läpi. Kuten imeväisikäisen persoonallisuuden kehitystä tarkasteltaessa kävi ilmi, lapsen varhainen minäkuva muodostuu ja alkaa kehity-

tyä jo varhaisen vuorovaikutuksen alussa. Tätä minäkuvaa ajatellaan usein varsin pysyvänä minänä läpi ihmisen koko elämänkaaren. Tämän perusteella voidaan ajatella yleisesti, että varhaislapsuudessa saatu tuki on vaikuttamassa hyvin paljon siihen, mitä lapsi oppii myöhemmin ajattelemaan itsestään ja käsittelemään erilaisia sisäisiä tunnetiloja (Vuorinen 1998, 49-50).

Tarkastelemme opinnäytetyössämme nyt vain yhtä ja myös ensimmäistä Eriksonin psykososiaalista kehityskriisiä, joka koskee lapsen imeväisikää. Ensimmäinen vaihe on vauvaikä, ja kyseessä perusluottamus versus perusturvattomuus. Minän ensimmäinen tehtävä ja ennen kaikkea äidillisen hoivan tehtävä on luoda luja perusta kestäville ratkaisuille, jotka koskevat pelkkää olemassaoloon kohdistuvaa perusluottamusta ja perusepäluottamuksen välistä perusristriitä. Varhaisimmista lapsuudenkokemuksista saatu luottamuksen määrä on Eriksonin mukaan kuitenkin riippuvainen äitisuhteen laadusta. Toissijaisina asioina äitisuhteen laatuun verrattuna Erikson pitää lapsen ravitsemista tai rakkautenosoitusten määrää (Erikson 1982, 241; Pakarinen & Roti 1996, 46-47).

Erikson arvelee äitien luovan luottamuksentunteen lapsiinsa hoidolla, joka yhdistää lapsen yksilöllisiin tarpeisiin kohdistuvan herkän huolenpidon ja lujan tunteen henkilökohtaisesta luotettavuudesta heidän kulttuurinsa elämänmuodon luotettavissa puitteissa. Tämä on perustana identiteetintunteen muodostumiselle lapsessa ja josta myöhemmin kehittyy tunne siitä, että ”kaikki on kunnossa”. Lapsi on oma itsensä ja tulee siksi, mitä muut ihmiset ovat häneltä odottaneet. Tästä seurauksena lapselle muodostuu joko myöhempää kehitystä leimaava perusluottamus tai epäluottamus muihin ihmisiin ja itseensä. Lapsen saadessa vastinetta omille tarpeilleen jo vauvana, hänelle syntyy parempi luotto itseensä ja muihin ihmisiin eri ikävaiheissa. Onnistuessaan ratkaisemaan ensimmäisen psykososiaalisen kriisinsä yksilö saa toivon elämyksen. Tämä niin kutsuttu toivon perusvoima tuo optimistisuutta vaikeissa tilanteissa ja luottamus antaa energiaa etsiä uusia ratkaisuja ja toivoa, jotta vaikeat haasteet voisi selvittää (Erikson 1982, 242; Pakarinen & Roti 1996, 47; Aaltonen ym. 2004, 146).

2.4 Kiintymyssuhdeteoria

Lapsen maailma ja kehitys ovat kiinnostaneet tutkijoita vain runsaan sadan vuoden ajan. Kiinnostuksen puuttumista voisi selittää, ettei ollut tiedenaisia, ainostaan tiedemiehiä, jolloin kiinnostuksen kohteina ovat olleet muun muassa sotahistoria, fysiikka ja teologia. Ajatus lapsen mieleen eläytymisestä ja lapsen kuuntelemisesta on herännyt psykoanalyysin ja kiintymyssuhdeteorian myötä. Nykyään tutkitaankin vauvan mielentiloja, tarpeita ja pyrkimyksiä, jolloin voidaan saada tietoa ja luoda kuva hänen psyykkisestä tilastaan ja voinnistaan (Sinkkonen 2001, 27).

2.4.1 Kiintymyssuhdeteorian historiaa

Kiintymyssuhdeteorian on alun perin esittänyt englantilainen lastenpsykiatri ja psykoanalyytikko John Bowlby (1907-1990), joka piti kiintymyssuhdetta äitiin (äitihahmoon) välttämättömänä lapsen normaalille kehitymiselle. Bowlby kirjoitti jo vuonna 1944 artikkelin nuorisorikollisista ja esitti oletuksen, että äidistä eroon joutuminen oli tärkeä syy heidän ongelmiinsa (Mäntymaa & Tamminen 1999, 2450; Sinkkonen 2001, 24; Almqvist, Broberg & Tjus 2005, 117). Artikkelin jälkeen todettiin eläintutkijoiden löydösten avulla, että ihminenkin leimautuu ja kärsii joutuessaan liian varhain eroon hoivaajastaan. Bowlbyn uudet ajatukset evoluutiobiologialla selitettävään pikkulapsen ja hänen lähimmän hoitajansa välille syntyvään läheiseen tunnesiteeseen koettiin psykoanalytikkojen keskuudessa psykoanalyysin pettämisenä (Sinkkonen 2001, 24-25).

Bowlbyn uran ensimmäisenä merkittävä tutkimuksena kerrotaan olevan kodittomien lasten tilanteen parantamisen kartoittaminen. Maailman terveysjärjestö WHO kääntyi Bowlbyn puoleen 1940-luvun lopulla, ja pyysi häntä kokoamaan tiedot sotien jälkeisistä kodittomista lapsista ja siitä mitä voitaisiin tehdä heidän tilanteensa parantamiseksi, koska se oli suuri ongelma sotien jälkeisessä Euroopassa. Bowlbyn raportti (*Maternal care and mental health* 1951), joka otettiin innokkaasti vastaan ja käännettiin useille kielille, korosti vanhempien merkitystä lapsen kehitykselle sekä riskejä, jotka liittyivät varhaisiin eroihin ja hoitajien vaihtumiseen erityisesti alle kolmivuotiailla lapsilla. Raportin kautta Bowlby sai

mahdollisuuden jatkaa työtään varhaisten erojen parissa (Almqvist ym. 2005, 117).

Bowlby jatkoi tutkimustaan varhaisten erojen parissa yhteistyössä muun muassa James ja Joyce Robertsonien kanssa, jotka Bowlbyn toimeksiannosta tutkivat sairaalassa ja lastenkodissa tilapäisesti oleskelevia vanhemmista erotettuja lapsia. Robertsonien dokumentoinnit osoittivat selkeästi, kuinka voimakkaasti eroon joutuminen vanhemmista vaikuttaa 1-2-vuotiaisiin lapsiin, ja ne muuttivat sairaala- ja lastenkotirutiineja koko läntisessä maailmassa. Vanhempien oli aikaisemmin kehoitettu välttämään liian tiheitä vierailuja sairaalassa olevien lastensa luokse, koska lapsista tuli hyvin levottomia vierailujen takia. Bowlbyn ja Robertsonien tutkimustyön ansiosta nykypäivänäkin pidetään tärkeänä, että vanhemmat ovat mahdollisimman paljon lapsensa luona sairaalassa. Tutkimuksessa todettiin, että lapsilla oli tarve saada kontakti vanhempiin ja heille oli myös hyväksi päästä yhteen vanhempien kanssa, vaikkakin siitä saattoi seurata surua ja itkua (Almqvist ym. 2005, 117).

Kiintymyssuhdeteoriaa pidettiin monia vuosia ”liian biologisena”, vaikkakin teoria syntyi korostamaan ympäristön merkitystä lapsen kehitykselle. Bowlby haki ja löysikin evoluutiobiologiasta kiintymyksen perustarkoituksen ja perusteet. Jälkeläisistä huolehtimisella ja suojelemisella on suuri merkitys ihmislajeille, kuten muillekin nisäkäille (Eklund ym. 2001, 117). Kiinnittyminen on sukua eläinkunnasta tutulle leimautumiselle. Lajin säilymisen kannalta täysikasvuisen ja kokeneemman yksilön läheisyydessä pysyttelemine on hengissä säilymiselle välttämätön edellytys (Sinkkonen 2001, 29). Kiinnittyminen on alkuvaiheessa melko sokeaa ja valikoimatonta haparointia, koska ihmislapsi syntyy muita nisäkkäiden poikasia keskeneräisimpänä ja on siten hauraampi. Keskeneräisyyden ja haurauden takia pikkulapsen ja hänen hoitajansa välinen varhainen suhde on erityisen merkityksellinen. Tämän motiivina on hengissä selviytyminen, koska vastasyntyneen eloonjääminen on elämän ensimmäisinä kuukausina täysin sen varassa, että aikuinen lämmittää, ruokkii ja suojelee häntä. Kiinnittymiseen ei kuitenkaan motivoi nälkä tai jokin muu fysiologinen tarve, vaan sen perustana on läheisyyden ja turvallisuuden tunne. Lapsen suhde hoivaavaan aikuiseen kehittyy tietynlaiseksi rakenteeksi tai systeemiksi, joka aktivoituu aina,

kun turvallisuudentunne on uhattuna (Sinkkonen 2001, 31; Almqvist ym. 2005, 119).

Edelleen kiintymyssuhdeteoriat kehitti Mary S. Ainsworth, joka oli Bowlbyn oppilas ja kollega. Hän kehitti kokeellisen asetelman (Strange Situation Procedure - SSP), jonka avulla on mahdollista tutkia 12-19 kuukauden ikäisen lapsen ja hänen huoltajansa vuorovaikutusta, kiintymyssuhdetta ja kiintymyssuhteiden yksilöllisiä eroja (Almqvist 2005, 129; Hautamäki 2011, 34). Menetelmää käytetään nykyään ympäri maailmaa ja tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen ja vanhemman välinen kiintymys voidaan kuvata muutamalla mallilla. Alkuperäisessä tutkimuksessa (1978) Ainsworth erotti turvallisen ja turvattoman kiintymisen kolmijakoisen mallin avulla, johon kuuluivat turvallinen, välttelevä, ja ristiriitainen. Nykyään näiden kolmen lisäksi on lisätty myös jäsentymätön kiintyminen (Almqvist 2005, 129,139).

2.4.2 Imeväisikäisen kiintyminen vanhempaan

Kiintymyssysteemin aktivoituminen johtaa hoitajan läheisyyteen hakeutumisella tai yrityksellä saada aikuinen tulemaan lähemmäksi (Sinkkonen 2001, 32). Tämän systeemin avulla myös lapsen varjelu tehdään helpommaksi vanhemmille, koska ilman varoittavaa käyttäytymissysteemiä vauva voisi konttaamaan opittuaan rajattoman uteliaisuutensa ja tutkimishalunsa innostamana kadota vanhemman näköpiiristä ja joutua petojen ruoaksi (Almqvist ym. 2005, 119). Koska vauva ei tiedä, mitkä asiat ovat vaarallisia, hän hakee vastauksia vanhempien kasvoilta. Jos vanhempi nyökkää rohkaisevasti ja hymyilee, vauva jatkaa tutkimistaan, mutta jos taas vanhemman kasvoilla on pelokas tai vihainen ilme, vauvan tutkiminen loppuu (Sinkkonen 2001, 34). Vanhempi toimii ikään kuin tuki-kohtana, josta käsin lapsi uskaltaa tutkia outoa ympäristöä ja jonne lapsi voi palata turvaan (Mäntymaa ym. 1999, 2450).

Pikkulapsi ei voi normaalitilanteessa olla kiinnittymättä hoitajaansa, riippumatta siitä kuinka sopiva hoitaja on. Lapsen kiintyminen vanhempansa ei kerro mitään hoitajan sopivuudesta toisin kuin joskus väitetään. Fyysinen pahoinpitely vauvaiässä saattaa jopa lujittaa kiintymystä, joten lapsen edes jonkinlainen kiin-

tyminen hoitajaansa ei katso onko hän kaltoinkohdeltu tai jopa pahoinpidelty, koska valitettavasti lapsi ei tiedä paremmasta ja tyytyy saamaansa hoitoon. Tämän takia vauvan viestien oikein lukeminen on tärkeää, koska vauvan kovaääninen itku tai voimakas takertuminen hoivaajaansa ei ole välttämättä vahvan kiintymyssuhteen merkki, vaan voi johtua vauvan pelosta, turvattomuudesta ja tuskasta. Kiintymyksen laatu ja sen vaikutukset kehitykseen vaihtelevat suuresti, kuinka sensitiivistä ja vastavuoroista lapsen ja hänen hoitajansa välinen vuorovaikutus on (Sinkkonen 2001, 33; Almqvist ym. 2005, 120).

2.4.3 Kiintymyksen kehittyminen

Vanhemmat luovat kiintymyssuhteen tulevaan lapseen jo raskausaikana tunteiden ja mielikuvien avulla. Mielikuvien myötä äidin kommunikaatio tulevan lapsen kanssa vahvistuu ja hän kokee, että vauva kohdussa osallistuu myös vuorovaikutukseen. Sikiö mieltyy äidin ääneen jo varhain raskausaikana ja siksi vastasyntyneellä on kyky rekisteröidä ja muistaa äidin puheääni ja erottaa se muista ihmisäänistä (Almqvist ym. 2005, 120; Punamäki 2011, 103-104).

Ensimmäistä elinvuotta voidaan kutsua tunteiden jakamisen, ilmaisun, havaitsemisen ja säätelyn intensiiviseksi oppijaksoksi. Vastasyntynyt alkaa heti ensimmäisten päivien ja viikkojen aikana käyttämään kaikkia aktivoituneita aistejaan oppiakseen tuntemaan ympäristönsä ja siinä esiintyvät henkilöt (vanhemmat ja sisarukset). Vastasyntyneen vuorovaikutuskeinot koostuvat lähinnä itkusta ja katseen hetkellisestä kiinnittymisestä. Kun vauva viestii itseään itkulla, aikuiset yleensä haluavat saada epämiellyttävän itkuäänien loppumaan ja vastaavat vauvan viesti-itkuun erilaisilla lohdutusyrityksillä ja löytävät sekä oppivat sen toimivamman keinon (Almqvist ym. 2005, 120).

Kiintymisen esivaiheessa vauvalle ilmaantuu kyky lähettää myönteisiä viestejä, joihin kuuluu niin sanottu sosiaalinen hymy, mutta hän oppii myös erottamaan toisten ihmisten iloiset ilmeet parin kuukauden iässä. Muutaman kuukauden iässä vauvaa voivat hoitaa eri henkilöt ja vauva katsoo kiinnostuneesti melkein kaikkia, jotka osoittavat hänelle kiinnostusta. Tunnistamisesta kertovia ilonilmauksia saavat parhaiten ne henkilöt, jotka ovat olleet enemmän myönteisessä

vuorovaikutuksessa vauvan kanssa. Tämä osoittaa siirtymistä kiintymisen kehittymisen seuraavaan vaiheeseen (Almqvist ym. 2005, 122; Punamäki 2011, 108).

Noin nelikuukautisesta lähtien vauva osoittaa, että hän on mieluummin muuttaman ja harvan tuntemansa henkilön hoidettavana. Vanhemmat saavat edelleen vauvalta helposti sosiaalisia hymyjä, mutta vieraat ihmiset yhä vaikeammin. Jos lapsi alkaa itkeä, on vieraiden yhä työläämpi saada häntä lohdutettua. Lapselta on siis tullut valikoivampi ja hän osoittaa sen myös eri tavoin. Vanhempi on siis oman vauvansa valittu, joka tuo myönteisiä tunteita vanhemmille, mutta myös vastuuta, koska he vastaavat lapsen hyvinvoinnista ja eloonjäämisestä. Nämä myönteiset tunteet ovat tärkeitä kannattelemaan lasta ja vanhempaa koettelevien hetkien yli (Almqvist ym. 2005, 122).

Vanhemmalla on merkittävä osa lapsen ensimmäisen puolen vuoden aikana tunteidensäätelyn tukemisessa. Vauva harjoittelee tunteiden ilmaisua ja säätelyä vuorovaikutuksessa läheisen hoitajan, äidin ja isän kanssa. Vauva ei kestä kovin pitkää aikaa voimakkaita kielteisiä tunnetiloja ja hänen oma kykynsä säädellä tunnetiloja on rajallinen ja siksi vauva tarvitsee vanhemman apua ja harjoittelua oppiakseen niin sanottua tunteiden itsensäätelyä. Vauvan elämä helpottuu, jos hän saa jo varhain apua erilaisten voimakkaiden tunteiden tunnistamisessa, säätelmissä ja kokemisessa (Almqvist ym. 2005, 123; Punamäki 2011, 109).

Noin seitsemän kuukauden iässä tapahtuu yleensä äkillinen muutos, kun kiintymiskäyttäytyminen saavuttaa huippunsa. Lapsi protestoi rajusti, jos hänet erotetaan vanhemmista, eikä suostu tuntemattomien ihmisten hoidettavaksi. 9-10 kuukauden iässä lapsi osaa yleensä jo kontata ja siten jossakin määrin itse säädellä välimatkaa vanhempaan. Lapsi säätelää välimatkaa vanhempaan sen mukaan onko kiintymysjärjestelmä aktiivisena vai ei. Kun kaikki on rauhallista voi vaikuttaa siltä, ettei lapsi piittaa onko vanhempi läsnä vai ei. Mutta jos huoneeseen saapuu lapselle tuntematon ihminen tai jos vanhempi poistuu huoneesta, kytkeytyy kiintymysjärjestelmä ja lapsi haluaa heti lisätä läheisyyttä vanhempaan (Almqvist ym. 2005, 123). ”Kun näemme tämän käyttäytymissarjan, tiedämme, että lapsi on muodostanut vanhempaan aivan tietynlaisen tun-

nesuhteen – kiintymyksen – ja käyttää tätä turvallisenä tukikohtana.” (Almqvist ym. 2005, 123.)

Ensimmäisen elinvuoden aikana vauva katsoo kiinteästi hoitajaansa uusissa ja ristiriitaisissa tilanteissa kysyen ilmeellään ”Mitä minun nyt pitäisi tuntea?”. Refleksinomaisen käyttäytymismallina ilmenevä kiintyminen saavuttaa huippunsa toisen elinvuoden aikana, mutta sen jälkeen kiintymyskäyttäytymisen voima heikkenee, kun lapsen kognitiiviset kyvyt kehittyvät ja lapsi saa useampia mahdollisuuksia käsitellä sekä kohtaamisia vieraiden ihmisten kanssa että eroja vanhemmista (Almqvist ym. 2005, 124; Punamäki 2011, 109).

2.5 Vuorovaikutuksen havainnointimenetelmät

Opinnäytetyömme analysoinnissa olemme soveltaneet erilaisia havainnointimenetelmiä, joita hyödyntäen olemme tuottaneet kuvaustilanteen ja saaneet tietoa kuvaavimmastamme videoista. Havainnointimenetelmät, joita olemme hyödyntäneet ovat Vauvahavainnointi, MIM-havainnointi ja Care-index.

2.5.1 Vauvahavainnointi

Vauvaobservaation lähtökohtana oli noin 50 vuotta sitten se, etteivät teoriat pysyneet kuvaamaan sitä todellisuutta, mitä lapsen kasvussa ja kehityksessä tapahtuu, ja miten ratkaisevasti se on sidottuna lapsen ja vanhempien emotionaaliseen vuorovaikutukseen (Schulman 2003, 9). Vauvan kehityksen vuorovaikutusteorian täydentäminen tuli tarpeelliseksi, koska psykoanalyysi on alusta asti korostanut varhaislapsuuden kokemusten merkitystä tunne-elämän kehitykselle (Schulman 2003, 19).

Vauvaobservaatio on kuulunut Bowlbyn ja Bickin perustaman Tavistock-klinikan lasten- ja nuortenpsykoterapiakoulutukseen vuodesta 1948, jolloin edellä mainitut psykoanalyytikot perustivat yhdessä kyseisen koulutuksen (Schulman 2003, 20). Opiskelijat kävivät koulutuksen osana havainnoimassa vauvaa kotioloissa heti syntymästä lähtien. Vauvahavainnoinnin anti koettiin alusta alkaen ainutlaa-

tuisseksi, koska siinä avautui lapsen tilanne niin herkällä ja monimuotoisella tavalla (Schulman 2003, 20).

Vauvahavainnointi menetelmä ei ole vielä erityisen tunnettu työväline suomalaisen sosiaali- ja terveydenhuollon kentällä, vaikka vauvahavainnointi on kuulunut osa-alueena joihinkin kansainvälisiin psykoanalyttisiin terapiakoulutuksiin jo vuodesta 1948 lähtien (Lehtonen 2007, 9). Vauvaobservaatio tuo kuitenkin moniulotteisuutta ja uutta osaamista hoitotyölle, kun observoija saa kokemuksia siitä, miten äidit puuttuvat vuorovaikutukseen ja miten äidin ja lapsen välinen varhainen vuorovaikutus kehittyy (Schulman 2003, 16).

Observoitaessa äitiä ja lasta on ymmärrettävä, että äidillä on yleensä aluksi vauvan synnyttyä toiveiden ja pelkojen värittämä mielikuva. Tilanne kuitenkin muuttuu, kun äiti oppii tunnistamaan oman lapsensa viestejä, hänen sitoutumistaan ja antautumistaan vanhemmuudelle. On tärkeää myös huomioida observoitaessa, että vauvat ovat herkkiä aistimaan ympäristön tunneilmapiiriä ja sitä tapaa, miten heitä käsitellään (Schulman 2003, 88). Äidin tunnetilat, ruumiinkieli ja tapa käsitellä lasta kertovat, jos vanhempi on turvaton, kärsimätön, mieleltään poissaoleva tai ahdistunut. Käsitteystä ja hoidosta voi aistia äidin läheisyyden, etäisyyden ja tunkeilevaisuuden, kuin myös sen löytääkö äiti vauvansa kanssa molemmille yhteen sointuvan yhdessäolon rytmityksen (Schulman 2003, 88).

Vauvan varhaiset viestintätavat ovat ruumiinkieltä. Observoitaessa voidaan nähdä vahvistaako äiti somaattista puolta vai pystyykö hän poimimaan muut tarpeet somaattisten viestien kautta. Vauvan tunnetilojen tavoittaminen voi jäädä ruumiillisten ilmiöiden peittoon (Schulman 2003, 89). Lapsen ymmärrys jää vajaaksi, jos itku nähdään vain mahan kipistelyn tai nälän osoituksena, eikä muita tarpeita kohdata. ”Herkkä äiti oppii tunnistamaan lapsen erilaisia itkujen sävyjä, joiden hän näkee ilmaisevan nälän lisäksi kipua, epämukavuutta, mielihäpeää, seuran puutetta, sylin kaipuuta, avuttomuutta, tylsyyttä tai turhautuneisuutta ja niin edespäin.” (Schulman 2003, 89.) Väistämättä vauva voi välillä kokea, ettei hänen viestejään aina ymmärretä eikä huomata, tai niitä tulkitaan väärin. Tämän johdosta vauva voi tuntea pahaa oloa ja vihamielisyyttä, kun häntä kohdellaan muuna kuin mitä hän on (Schulman 2003, 89).

2.5.2 MIM–havainnointi (Marshak Interaction Method)

MIM-havainnointi on Maria Marschakin 1960-luvulla kehittämä vuorovaikutuksen havainnointimenetelmä, jota voidaan toteuttaa niin raskaana oleville kuin aikuisten parisuhteisiin. Menetelmässä pyritään kuvaamaan lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, tarkoituksena nostaa esille malleja, jotka kuvaavat vuorovaikutusta ja emotionaalista yhteyttä. Menetelmässä havainnoidaan yhdeksää erilaista leikkiätilannetta, jotka vanhempi toteuttaa ohjeiden mukaan. Tilanteita mukailaan lapsen iän mukaan (Mäkelä & Salo 2007, 19-23).

MIM-havainnointia ei toteuteta ensimmäisellä tapaamiskerralla, vaan perheen kanssa tulee keskustella havainnoinnin tarkoituksesta ja kysyä kirjallinen lupa. Perheen kanssa on käyty etukäteen läpi se miksi havainnointi tehdään, miten he saavat siitä palautteen ja kuinka kauan ja kuka säilyttää videonauhoituksen. Vanhemmille kerrotaan etukäteen myös yleisluonteinen kuvaus siitä, mitä tilanteissa tulee tapahtumaan (Mäkelä & Salo 2007, 23).

2.5.3 Care-index

Care-index on 0-30 kuukauden ikäisille suunniteltu vapaan leikin havainnointitilanne, joka keskittyy vuorovaikutuksen peruselementteihin. Elementit ovat selkeästi havaittavissa ulkoisesta käyttäytymisestä, kuten kasvojen ilmeet ja toimintojen valinta. Havainnointitilanteen kesto on noin 3 minuuttia ja seulova työkalu pyrkii tunnistamaan erilaiset vuorovaikutusmallit.

Tavoitteena on seitsemän vuorovaikutuksen peruselementin, esimerkiksi ilmeiden, asennon, tunnetilan ja vastavuoroisuuden kautta tunnistaa vanhemman ja lapsen vuorovaikutustyyliä ja ymmärtää miksi juuri tälle lapselle tämän vanhemman kanssa on muodostunut tietynlainen systemaattinen tapa toimia ja mikä sen merkitys on lapsen tulevassa kehityksessä. Care-indexin mukaan vuorovaikutustyyliä ovat sensitiivinen, reagoimaton, kontrolloiva/yhteistyökykyinen, vaativa, pakonomainen ja passiivinen (Mäkelä & Salo 2007, 19-20).

2.5.4 Havainnoijan rooli

Havainnointitilanteessa yleensä havainnoijan omat kokemukset ja tunnemuistot nousevat esille, koska observointi koskettaa aina jossain määrin omaa vanhemmuutta tai lapsettomuutta, ja yleensä havainnoijalla on paljon sellaisia kokemuksia, jotka liittyvät jollakin tavalla vauvoihin. Kokemukset voivat edistää vauvojen ymmärtämistä, mutta traumaattiset kokemukset voivat taas estää niitä..

Havainnoijan on hyvä kertoa myös itsestään jotain, kuten onko havainnoijalla itsellään lapsia tai mitä työtä hän tekee ja miksi hän on siellä havainnoimassa. Havainnoijan vastausten ei tule turhaa aiheuttaa lisäkysymyksiä, mutta niihin ei ole tarkoitus vastata liikaa tai liian vähän. Toisaalta havainnoijan ei tulisi kokea tilannetta epämukavana ja omaan yksityisyyteen tunkeutuvana, joten kysymyksiin on hyvä vastata oman mieltymyksensä mukaan (Schulman 2003, 19,61).

Havainnoitsijalta edellytetään sensitiivisyyttä ja kykyä ajatella omia tunteitaan voidakseen tavoittaa äidin ja vauvan vuorovaikutusta ja samastua äitiin ja niihin ahdistuksiin ja iloihin, joita äiti kokee vauvastaan ja tämän kehityksestä (Schulman 2003, 55). Havainnoijan on tärkeää häivyttää liiallinen oma persoonallisuus, jottei aiheutuisi turhia vääristymiä äidin ja vauvan vuorovaikutuksen tulokinnassa. Avoin ja lämmin kiinnostus välittyy ja se on paras tuki äidin omalle tavalle olla lapsen kanssa (Schulman 2003, 61).

3 TARKOITUS, TEHTÄVÄT JA TAVOITE

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata äidin ja imeväisikäisen lapsen välistä varhaista vuorovaikutusta.

Tämän opinnäytetyön tehtävät:

- 1) Millaista tietoa saadaan videohavainnoinnin avulla äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutussuhteesta?
- 2) Miten imeväisikäisen ja äidin vuorovaikutus kehittyy noin neljän kuukauden aikana?
- 3) Millaisia ovat imeväisikäinen ja äiti vuorovaikuttajina?

Opinnäytetyömme tavoitteena on tuottaa tulosten avulla tietoa toimivista ja lapsen kehitystä tukevista vuorovaikutuskeinoista äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutussuhteen välillä, jossa molemmat osapuolet ovat aktiivisesti mukana.

4 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

Opinnäytetyössämme pyrimme tuottamaan tietoa videohavainnointia ja teoria-tietoa apuna käyttäen imeväisikäisen ja äidin vuorovaikutuksesta, joka tukee lapsen kehitystä. Menetelmäksi valitsimme kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän, jossa etenemme deduktiivisesta induktiiviseen tietoon ja hyödynnämme teoria-tietoa analyysivaiheessa.

Kiinnostustamme aiheeseen ohjasi lastenhoitotyö ja siinä ilmenevä äidin ja imeväisikäisen varhainen vuorovaikutus. Olimme kiinnostuneita perehtymään toimivaan ja onnistuvaan vuorovaikutussuhteeseen. Tämän takia halusimme videohavainnoitavaksi äidin ja lapsen, jolla on jo ennestään toimiva vuorovaikutus. Työelämäyhteytemme Ensi- ja turvakoti ry:n toiminnanjohtajan kautta saimme siihen mahdollisuuden. Ensi- ja turvakoti ry:n päiväryhmän tehtävänä on vauvan ja vanhemman varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen ja perheen omien voimavarojen löytäminen arjesta selviytymiseksi. Ryhmän henkilökunta valitsi meille ryhmästään äidin ja lapsen opinnäytetyömme tavoitteiden ja tarkoituksen mukaisesti, joilla on havaittu toimiva vuorovaikutus. Näin he sopivat suunnitellaamme, jossa havainnoimme videoimalla vuorovaikutussuhdetta ja sen kehitystä.

4.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyössämme käytämme kvalitatiivista, eli laadullista tutkimusmenetelmää. Laadullista tutkimusta ohjaavat tutkimuksen päämäärä ja tausta sekä tutkimustehtävät, jotka keskittyvät henkilöiden kokemuksen ja päämäärien paljastamiseen. Kvalitatiivinen tutkimus eroaa kvantitatiivisesta, eli määrällisestä tutkimusmenetelmästä, koska siinä ei ole olennaista tilastollinen argumentaatiota pa tai tutkimusyksiköiden suuri joukko. Laadullisessa tutkimuksessa painotus on vastaajan näkökannan ymmärtämisessä (Alasuutari 1994, 30).

Kvalitatiivinen tutkimus koostuu kolmesta pääosatekijästä, joita ovat tieto, tulkitseva tai analyttinen toimenpide sekä raportti. Kvalitatiivisessa tutkimusmene-

telmässä tieto on usein kerätty haastattelujen ja havainnoinnin kautta. Laadullisen tutkimuksen raporttiosa on joko kirjallinen tai suullinen (Alasuutari 1994, 29-30).

Laadullisen tutkimuksen analysointivaiheeseen kuuluvat tulkitseva tai analyttinen toimenpide, joita ovat käsitteellistävät tekniikat ja löydöksistä tai teorioista löydetyn tiedon analysointi. Laadullisessa analyysissä aineistoa tarkastellaan usein kokonaisuutena. Kvalitatiivinen analyysi vaatii absoluuttisuutta, joka poikkeaa tilastollisesta tutkimuksesta. Esitetyn tulkinnan kanssa ristiriidassa ei saa olla seikat, joihin voidaan katsoa kuuluviksi kaikki luotettavina pidetyt ja selvitetävään ilmiöön liittyvät asiat, ne tulee selvittää ilman ristiriitaisuuksia. Tämän takia laadullisen analyysin johtolangoiksi eivät kelpaa tilastolliset todennäköisyydet (Alasuutari 1994, 21, 29).

4.2 Aineistonkeruu

Opinnäytetyössämme kerättiin havaintoaineistoa videoimalla äitiä ja hänen lastaan. Tarkoituksenamme oli kuvata videolle äidin ja lapsen välisiä vuorovaikutushetkiä, jotka olivat kerrallaan maksimissaan noin viiden minuutin pituisia. Vuorovaikutustilanteiden videoinnin jälkeen pystyimme paneutumaan vuorovaikutussuhteen tarkempaan analysointiin ja eri vuorovaikutuskeinojen tutkimiseen ja yhdistämään näistä saadut tulokset teorian tietoon.

Ennen varsinaisten kuvauksien aloittamista oli tärkeä tutustua ensiksi ammatillisesti äitiin ja hänen kuuden kuukauden ikäiseen lapseensa, jotta yhteistyö heidän kanssaan olisi luotettavaa ja luontevaa. Ennen tutkimuksen aloittamista tehtiin kirjallinen lupa-anomus, joka annettiin tutkittavalle äidille. Anomuksessa kerrottiin keitä olemme, missä opiskelemme ja mikä on syy yhteydenottoon. Kirjeessä pyydettiin lupaa työhömmme, sekä lupaa äidin ja hänen lapsensa videointiin ja selvitetiin opinnäytetyömme tarkoitus. Lupa-anomuksessa kerrottiin videoinnista saadun materiaalin tulevan ainoastaan meidän ja opinnäytetyötämme ohjaavien opettajien nähtäväksi ja että käytämme opinnäytetyössämme vain videoista koottua kirjallista analyysia. Näin ollen kukaan ulkopuolinen ei tule olemaan tekemisissä kuvatun materiaalin kanssa ja voimme turvata ja taata

kuvaamallemme äidille ja hänen lapselleen yksityisyyden säilymisen. Lupa-anomuksessa kerrottiin myös, että saatuamme analyysin ja opinnäytetyön valmiiksi, tuhoamme kuvaamamme videot, jolloin intimiteettisuoja turvautuu varmasti. Äidin allekirjoitettua lupa-anomuksen, voimme aloittaa kuvaamisen ja analysointivaiheen.

Videoinnit toteutettiin vuoden 2011 aikana kahden viikon välein helmikuusta toukokuuhun saakka. Yksi kuvauskerta jäi välistä aikataulujen väärinymmärtämisen takia, ja kuvauskertoja tuli yhteensä viisi. Videoinnit suoritettiin ensi- ja turvakodin tiloissa ja kuvaustilanne pyrittiin pitämään samanlaisena koko prosessin ajan. Toukokuun jälkeen aloitettiin kerätyn materiaalin tarkempi analysointi, missä yhdistettiin kuvattua materiaalia teorian tietoon.

Kuvaustilanteessa äiti ja hänen imeväisikäinen lapsensa asettuivat lattialle leikkimaton päälle. Tarkoituksena ei ollut antaa heille ohjeita siitä, mitä heidän tulisi tehdä. Heitä pyydettiin vain olemaan niin kuin tavallisestikin olisivat ilman kuvaustilannetta. Tämä enintään noin viiden minuutin pituinen vuorovaikutus hetki kuvattiin noin 1,5 metrin päästä äitiä ja lasta. Kuvaaminen ei tapahtunut minkään suojasermin takaa, vaan olimme äidin ja lapsen nähtävillä koko kuvauksen ajan. Toinen meistä videoi tilanteen ja toinen kirjasi kahteen erilliseen vuorovaikutuslistaan ylös kuvatussa hetkessä syntyviä tapahtumia ja asioita. Emme sanoneet äidille missä vaiheessa kamera alkaa kuvata, mutta ilmoitimme kuvaustilanteen ollessa ohi.

4.3 Aineiston analysointi

Ennen videoinnin aloittamista keräsimme yhdelle listalle ylös erilaisia vuorovaikutuskeinoja – ja tapahtumia, joita käytimme itse videoinnin aikana vuorovaikutushetken havainnoinnissa, sekä myöhemmin videomateriaalin analysoinnissa. Kokosimme vuorovaikutuslistan käyttäen apuna Ensi- ja turvakodin käyttämiä vuorovaikutuslistoja ja lisäsimme listaan itse teoriasta nostamiamme vuorovaikutuskeinoja, joita pidimme tärkeinä opinnäytetyömme tehtävien kannalta.

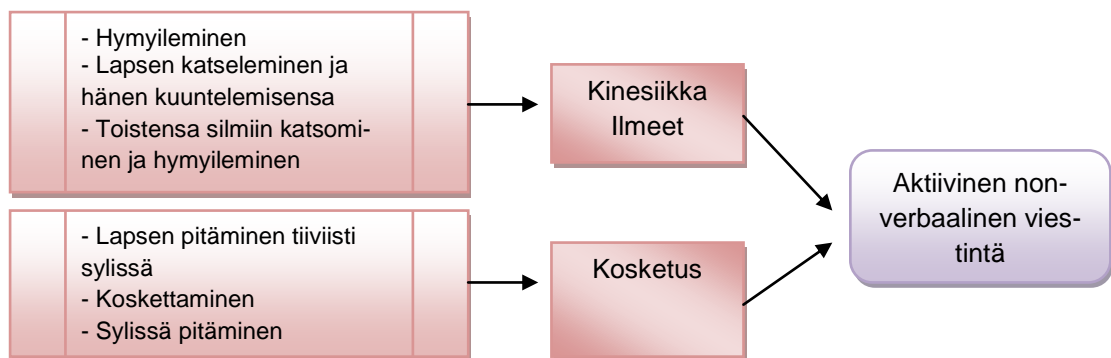
Jatkoimme analysointia videoiden kuvaamisen jälkeen katsomalla ja analysoimalla videot vuorovaikutuslistan avulla. Analysoimme ensiksi molemmat omilla tahoillamme käyden läpi jokaisen videon erikseen ja merkitsimme jokaisesta videosta havaitsemamme asiat tekemäämme valmiiseen vuorovaikutuslistaan. Toinen meistä merkitsi ylös vuorovaikutuslistaan videoilla nähdyt toteutuneet tapahtumat ja toinen meistä jokaisen toteutuneen tapahtuman ja myös sen, kuinka monta kertaa kyseinen asia oli tullut esille videolla. Näin saimme moniulotteisemman näkemyksen videoihin, vaikka analysoinnin pääperiaate oli molemmilla sama, eli havaita ja merkitä ylös vuorovaikutuslistaan videoilla havaitsemamme asiat. Tämän tehtyämme analysoimme videot vielä yhdessä ja yhdistimme havaitsemamme asiat ja näkökulmat, sekä kirjoitimme tiivistelmät jokaisesta videosta.

Videoiden analysoinnin jälkeen keräsimme vuorovaikutuslistoista vain havaitsemamme asiat ja jätimme kokonaan pois ne asiat, joita emme havainneet videoilla. Näin saimme koottua listan havaintokohteista, joita aloimme jaotella yhteensopiviin ryhmiin. Saimme muodostettua kahdeksan erilaista havaintokohdeeksi nimeämäämme ryhmää. Tämän ryhmän muodostus oli ensimmäinen askel kaaviossamme, josta lähdimme työstämään jaottelua edelleen.

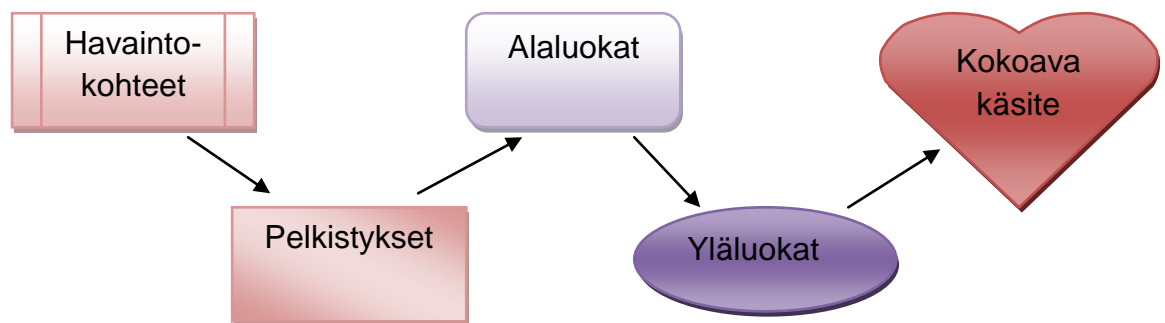
Jokaiselle havaintokohderyhmälle teimme ryhmää kuvaavan pelkistykseen. Pelkistyksiä tuli yhtä monta kuin havaintokohderyhmääkin. Havaintojen pelkistys koostuu yleensä kahdesta eri osasta. Ensimmäisenä osana aineistoa tarkastellaan aina vain tietystä teoreettis-metodologisesta näkökulmasta, missä huomio kiinnitetään vain siihen mikä on teoreettisen viitekehyksen ja kysymyksen asetelun kannalta olennaista. Tällä tavoin analyysin kohteena oleva kuva-aineisto tai tekstimassa pelkistyy hallittavammaksi määräksi erillisiksi, niin kutsutuiksi raakahavainnoiksi. Toisessa vaiheessa ideana on yhdistämällä havaintoja karsia edelleen havaintomäärää (Alasuutari, 1999, 40).

Nämä erilliset saamamme raakahavainnot yhdistimme yhdeksi harvemmaksi raakahavaintojen joukoiksi, eli alaluokiksi, joita tuli yhteensä viisi. Tähän pääsimme etsimällä havaintojen yhtenäisiä piirteitä ja nimittäjiä. Raakahavainnoista tehdyt pelkistykset nousivat myös teoriaosuudesta sekä videoilla havaitsemamme asioista esille (Alasuutari, 1999, 40).

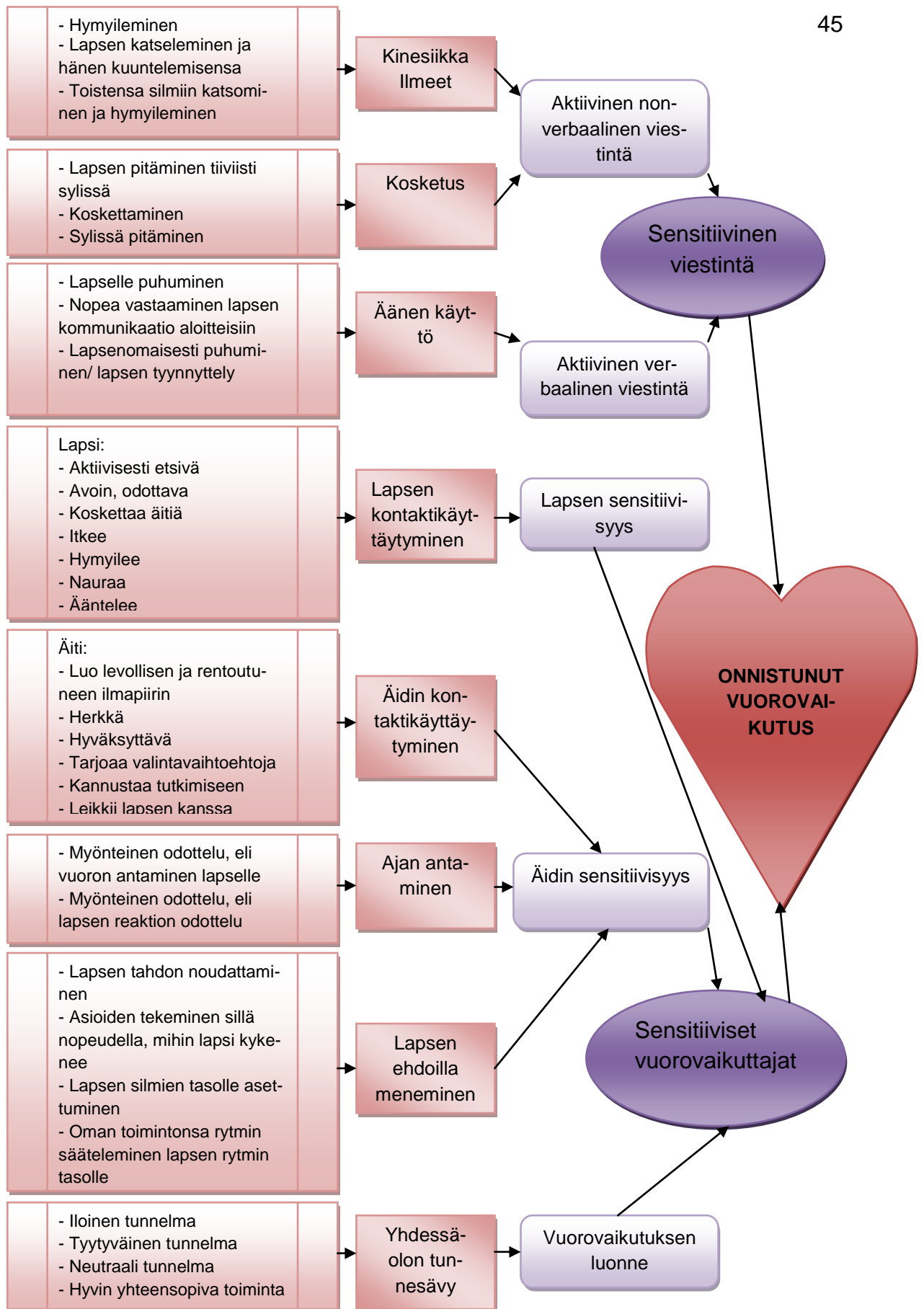
Näistä viidestä alaluokasta muodostimme kaksi yläluokkaa, jotka yhdistämällä saimme opinnäytetyötämme ohjaavan kokoavan käsitteen. Viimeinen vaihe laadullisessa analyysissä onkin arvoituksen ratkeaminen eli tulosten tulkinta, missä tuotettujen johtolankojen ja käytettävissä olevien vihjeiden pohjalta tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. Tuottamamme pelkistykset ja niistä syntynyt kokoava käsite todentavat teoratietoa (Alasuutari, 1999, 44).

KUVIO 2. Havaintokohteista pelkistysten kautta alaluokkaan

KUVIO 3. Sisällönanalyysin eteneminen

KUVIO 3. Onnistuneen vuorovaikutuksen keinot

5. TULOKSET

5.1 Onnistunut vuorovaikutus

5.1.1 Sensitiivinen viestintä

Havaitsimme videoita katsoessamme äidin ja hänen imeväisikäisen lapsensa välillä jatkuvaa aktiivista verbaalista- ja nonverbaalista viestintää, jotka ovat toimivina elementteinä sensitiivisessä viestinnässä (kts. s. 23-24). Sensitiivinen viestintä toimii pohjana onnistuneelle vuorovaikutukselle.

Aktiivinen nonverbaalinen viestintä ilmenee kuvatuissa videoissa ilmeiden ja kosketuksen muodoissa. Ilmeistä hymyilemistä esiintyy jokaisella videoilla paljon, mutta kolmen viimeisen videon aikana hymyilemisen merkitys korostuu, sillä tässä vaiheessa lapsesta on tullut entistä aktiivisempi vuorovaikuttaja ja hän on alkanut hymyillä enemmän äidilleen. Tällöin pääsääntöinen hymyileminen ei ole enää vain äidinpuoleista kuten kahdessa ensimmäisessä kuvaamassamme videossa. Toistensa silmiin katsomista ja samalla hymyilemistä esiintyi eniten silloin, kun äiti ja lapsi olivat kasvotusten. Lämpimiä katseita lasta kohtaan ilmeni myös usein äidin puolelta hänen katsellessa ja kuunnellessa lastaan.

Kuva 1. Toisillensa hymyileminen

Aktiivista nonverbaalista viestintää ilmeni myös kosketuksen muodossa, jolloin äiti piti lasta sylissään tai jompikumpi kosketti toistaan. Lapsen pitämistä tiiviisti sylissä ei juuri ilmennyt, mutta sylissä pitämistä muutamia kertoja. Koska lapsi oli ympäristöönsä aktiivisesti tutkiva eikä äitiin tarrautuva, äidin ei ollut tarpeellista pitää lasta sylissä.

Äiti kosketti lastaan aina hyvin hellästi ja varmoin sekä rauhallisin ottein luoden lapselle turvallisen olon. Lapsen oppiessa kohottautumaan päinmakuulta toisen käden varaan hän pystyi koskettamaan äitiään ja tutkimaan esimerkiksi äidin paidassa olevia nappeja. Opittuaan ryömimään lapsi pystyi menemään myös itse äidin luokse ja koskettamaan häntä.

Kuva 2. Kosketus

Aktiivista verbaalista viestintää kuvasi videoilla äänen käyttö, joista korostui äidin lempeä ja rauhallinen puhuminen lapselle ja sitä esiintyykin eniten jokaisella videolla. Äiti reagoi herkästi lapsen kommunikaatioaloitteisiin ja vastasi niihin nopeasti sekä verbaalisesti, että nonverbaalisesti. Lapsen ääntelyn lisääntyessä varsinkin viimeisten videoiden aikana, äidin ja lapsen välinen vuoropuhelu lisääntyi. Lapsi vuorovaikutti omalla kielellään, johon äiti vastasi käyttäen oikeita sanoja eikä matkinut lapsen ilmaisuja. Lapsen hermostuessa tai itkiessä äiti tyyntytteli lastaan pehmeällä äänensävyllä puhuen.

5.1.2 Sensitiiviset vuorovaikuttajat

Onnistuneessa vuorovaikutuksessa imeväisikäinen lapsi ja äiti ovat kummatkin sensitiivisiä vuorovaikuttajia (kts. s. 26-27). Videoilla lapsen sensitiivisyys ilmeni lapsen kontaktikäyttäytymisen kautta, jolloin lapsi oli aktiivisesti etsivä, avoin ja odottava, hän itki, nauroi, äänteli, hymyili ja kosketti äitiään. Ollessaan aktiivisesti etsivä, lapsi tutki ympäristöään tarkasti ja luottavaisin mielin, koska tiesi äidin olevan vierellään turvana ja tukena (kts. s. 21). Lapsi oli myös avoin äidin vuorovaikutusaloitteille ja odotti mihin suuntaan äiti ehdottaa toiminnan jatkumista. Lapsen kielellinen kehitys meni eteenpäin kuvauskertojen edetessä, jolloin lapsen ääntelyä ilmeni enemmän viimeisimpien videoiden kohdalla mitä ensimmäisten. Näin hän pystyi kommunikoimaan ja herättämään äidin huomion herkemmin. Itkun avulla lapsi ilmaisi tyytymättömyyttään esimerkiksi silloin, kun äiti vaihtoi lapsen asentoa hänelle epämieluisaksi.

Kuten imeväisikäinen lapsikin, myös äiti ilmaisi kontaktikäyttäytymisen kautta sensitiivisyytään. Havaitsimme videoita analysoidessa, että äiti pyrki luomaan rentoutuneen ja levollisen ilmapiirin herkällä, hyväksyttävällä tai neutraalilla käyttäytymisellään. Äiti loi kontaktia lapseen tarjoamalla myös erilaisia valintavaihtoehtoja. Äidin ja lapsen leikkiessä yhdessä leluilla, äiti tarjosi lapselle erilaisia leluvaihtoehtoja ja kannusti niiden tutkimiseen (kts. s. 26).

Kuva 3. Leikki-
minen

Äidin sensitiiviseen käyttäytymiseen sisältyy ajan antaminen lapselle, eli myönteinen odottelu, jolloin äiti antaa vuoron lapselle. Myönteinen odottelu tuli esiin myös siten, että äiti odotti lapsen reaktiota, eli rytmitti omaa toimintaansa lapsen toimintaan ja kehitystasoon sopivaksi.

Havaitsimme videoista, että vuorovaikutus toteutui lapsen ehtoja noudattaen, joita äiti seurasi ja sovelsi oman tekemisensä sille nopeudelle ja rytmille, mihin lapsi kykeni. Äiti noudatti myös lapsen tahtoa, joka tuli esille esimerkiksi äidin vaihtaessa lapsen asentoon, johon lapsi ei ollut tyytyväinen. Lapsi ilmaisi tyytymättömyytensä ja äiti ymmärsi tästä lapsen viestistä vaihtaa asennon takaisin alkuperäiseen asentoon. Äiti tarkkaili usein myös lapsen vuorovaikutusmerkkejä - ja aloitteita asettuen lapsen silmien tasolle (kts. s. 26-27).

Jotta molemmat vuorovaikuttajat olisivat sensitiivisiä ja sensitiivinen vuorovaikutus olisi onnistunutta, vuorovaikutuksen luonteen täytyy olla myös toimivaa, tunnesävyltään yhdessäoloa korostavaa (kts. s. 36). Havaitsemiamme yhdessäolon tunnesävyjä olivat iloinen, tyytyväinen, neutraali ja hyvin yhteensopiva. Molemminpuolista iloa havaitsimme varsinkin viimeisissä videoissa, joissa lapsen kehitys oli edennyt ja se näkyi myös vuorovaikutussuhteen kehittymisenä.

5.2 Äiti ja imeväisikäinen vuorovaikuttajina ja heidän vuorovaikutussuhteensa

Aloittaessamme videoinnit kuvattava lapsi oli puolen vuoden ikäinen. Ollessaan leikkimatolla päinmakuulla lapsi tarkkaili, tutki tarkasti ja maisteli äidin hänelle ojentamia leluja (kts. s. 21). Äiti oli kumartuneena kohti lasta, pyrkien olemaan lapsen tasolla ja tällä tavoin pystymään vuorovaikuttamaan lapsensa kanssa. Äiti oli rauhallinen ja puhui lapselle hellästi. Vaihtaessaan lapsen asentoa lapsi osasi ilmaista tahtonsa ja tyytymättömyytensä asentoon, jolloin äiti korjasi lapsen asennon takaisin vatsalleen. Äiti rauhoitti lasta myös helistimen avulla, jota lapsi tutki ja maisteli hetken, mutta kuitenkin hieman hermostui, jolloin äiti nosti lapsen hellästi syliinsä.

Toisena kuvauskertana imeväisikäinen oli 6,5 kuukauden ikäinen. Lapsi oli leikkimatolla selin makuulla ja piti molemmin käsin kiinni lelusta. Lapsi tutki kiinnos-

tuneena lelua, pitämällä kiinni siitä kämmenotteella ja välillä laittaen sen suuhunsa. Lapsi päästeli samalla erilaisia ääniä, joihin äiti vastaili. Äiti istui lattialla kasvokkain lähellä lasta ja puhui pehmeällä äänellä samalla katsellen lastaan pitkään. Äiti kannusti lasta tutkimaan lelua ja näytti lapselle lelussa olevia yksityiskohtia. Molemmat olivat rauhallisia ja tyytyväisiä. Lapsi puheli kovasti, johon äiti vastasi asettamalla kätensä hellästi lapsen vatsalle. Äiti vaihtoi lapsen asentoa sylin kautta päinmakuulle, johon lapsi vastasi hymyilemällä äidilleen. Äiti asettui kyljelleen lapsen vierelle ja antoi lapselle lelun tutkittavaksi. Molemmat katselivat toisiaan ja lapsi alkoi tutkia äidin paidannappeja tarttuen niihin kiinni. Lapsi katseli äitiään luottavaisesti, johon äiti vastasi lämpimällä hymyllä.

Kolmannella kuvauskerralla lapsi oli juuri täyttänyt seitsemän kuukautta ja kuvaustilanteena oli ruokailuhetki, jossa lapsi oli babysitterissä äidin istuessa häntä vasten. Tilanne oli aluksi hyvin rauhallinen, koska lapsi oli juuri herännyt uniltaan. Tämän takia äiti syötti lasta toimien lapsen tahdin mukaisesti. Lapsen katsellessa toisaalle äiti otti lelukopasta lelun, jolla kiinnitti lapsen huomion takaisin ruokailutilanteeseen. Äiti puheli lapselle pehmeällä äänellä samalla häntä syöttäen. Lapsen virkistyessä hän alkoi nauraa ja hymyillä äidilleen, joka vastasi takaisin hymyllä ja katseella. Äiti kutitti sormella lapsen kämmentä, mihin lapsi tarttui kiinni nauraen. Äiti ja lapsi olivat pitkän aikaan käsikkäin samalla jutellen ja hymyillen toisilleen (kts. s.23-24).

Neljännän kuvauskerran alussa 7,5 kuukautinen lapsi oli päin makuulla äidin ollessa kyljellään hänen vieressä leikkimatolla. Lapsi piteli lelupalikkaa kädessään riemukkaasti äännellen äidin tarjotessa samalla hänelle lisää leluvaihtoehtoja. Äiti katseli lastaan ja antoi hänelle omaa tilaa leikkiä, mutta oli kumminkin koko ajan lapsen vieressä turvana. Äiti otti lapsen syliinsä ja alkoi leikkiä lapsen kanssa yhdessä palikoilla (kts. kuva 3). Lapsi nauroi ääneen tutkiessaan palikoita äitinsä sylissä. Leikkihetken jälkeen äiti laittoi lapsen lattialle vatsalleen ja asetti leluja hieman kauemmaksi tutkittavaksi tavoitellen, että lapsi lähtisi ryömimään. Lapsi kääntyi kyljelleen katsoen kysyvästi äitiään, jonka jälkeen lähti käsillä eteenpäin itseään vetäen ryömimään kohti leluja iloisesti äännellen yhdistellen peräkkäin eri tavuja (kts. s. 21,31).

Sovittu viides kuvauskerta jäi välistä, päivämäärän sekoituksen takia, joten kuvauskertoja oli yhteensä alun perin tarkoitetusta kuudesta viisi kertaa. Tämän takia neljännen ja viimeisen kuvauskerran aikaväli oli kuukausi. Viimeisellä kuvauskerralla lapsi oli noin 8,5 kuukauden ikäinen. Kuten myös aiemmilla kerroilla, lapsi oli kuvaustilanteen alussa vatsallaan leikkimatolla äidin ollessa hänen vierellään. Lapsi äänteli käyttäen ”ätä-tä-tä”-äänteitä, joihin äiti vastaili aktiivisesti. Lapsen kääntyessä kohti äitiä, tämä antoi lapselle lisää leluja tutkittavaksi. Lapsi kiljahteli riemukkaasti, johon äiti vastaili lempeästi. Lapsi veti itseään käsillä kohti äitiä käyttäen samalla ”ör-ör”-äänteitä (kts. s. 21). Äiti nosti lapsen syliinsä, mutta lapsi ei halunnut olla siinä ja alkoi itkeä. Äiti ymmärsi lapsen haluavan takaisin lattialle ja laittoi hänet takaisin vatsalleen. Samalla äiti silitti lastaan hellästi selästä ja lapsi rauhoittui ja jatkoi aktiivisesti ympäristön tutkimista.

Videointiprosessin aikana huomasimme, kuinka selkeästi lapsen ja äidin vuorovaikutus kehittyi. Lapsen kielellinen kehitys eteni monipuoliseen jokelteluun, ääntelyyn ja eri tavujen jäljittelyyn. Lapsesta huomasimme myös kuinka hänen kiinnostuksensa vuorovaikutukseen äidin kanssa lisääntyi ja hän alkoi selvemmin nauttia keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Lapsen kielellisen kehityksen eteneminen näkyi myös äidin tyytyväisyytenä ja ilona siitä, että yhteinen vuorovaikutus oli aktiivisempaa ja enemmän yhteensopivaa. Kiinnostus ympäristöön ja aktiivinen ympäristön tutkiminen lisääntyivät kuukausien aikana, joina videoinnit suoritettiin. Ryömimään oppiessa lapsi pääsi paremmin tutkimaan ympäristöään ja kontaktiin myös äidin kanssa opittuaan hallitsemaan kehoaan entistä enemmän. Kiintymyssuhteen kehitys ilmeni lapsen rohkeutena lähteä tutkimaan ympäristöä kehityksen sallimissa rajoissa. Lähtiessään tutkimaan ympäristössä olevia leluja, lapsi haki katseen avulla myönnytyksen ja tuen merkkejä äidiltään, mitkä saatuaan kannustivat lasta tutkimiseen.

6 JOHTOPÄÄTÖSET JA POHDINTA

6.1 Videoiden laatu

Kuvasimme kaikki viisi videota videokameralla Ensi- ja turvakodin oleskelutiloissa. Kuvaamistilanne oli samanlainen joka kerta. Ennen varsinaisten kuvausten aloittamista kokeilimme oleskelutilassa, mistä kohtaa ja miltä etäisyydeltä olisi kaikista parhaita kuvata äitiä ja hänen imeväisikäistä lastaan, jotta kuvanlaatu olisi mahdollisimman laadukasta ja äiti ja lapsi näkyisivät hyvin kamerassa. Tärkeää oikean kuvauspaikan löytämiselle oli, että siitä kuvattaessa valaistus oli riittävä. Jokaisessa kuvaamassamme videossa kuvanlaatu oli tarkkaa. Koska pysyimme samalla paikalla koko kuvaustilanteen ajan, emmekä liikkuneet äidin ja lapsen liikkeiden mukaisesti, yhdessä videossa oli vaikea saada tallennettua videolle lapsen kasvojen ilmeet. Neljässä muussa videossa tätä ongelmaa ei esiintynyt, vaan saimme tallennettua videolle molempien kasvojen ilmeet ongelmitta.

Koska kuvasimme äitiä ja lasta videokameralla noin 1,5 metrin etäisyydeltä, videokameran ääntä tallennus ei ollut parasta mahdollista laatua. Käytössämme oli aivan normaali videokamera. Saimme kuitenkin tarkkaavaisesti kuuntelemaan ilman ongelmia selville, mitä äiti ja lapsi toisilleen videoilla viestivät. Yhdessä videossa esiintyi jonkin verran taustahälinää, jota aiheuttivat päiväryhmän henkilökunta keittiötiloissa työskennellessään. Tältä videolta eri äänteiden kuuntelu oli haastavinta, mutta ei kuitenkaan aiheuttanut vaikeuksia videon analysoinnille ja äidin ja lapsen vuorovaikutuksen havainnoimiselle.

6.2 Opinnäytetyömme eettisyys

Hyvässä tieteellisessä käytännössä tulee noudattaa tieteellisiä toimintatapoja, joita ovat rehellisyys, huolellisuus ja tarkkaavaisuus. Tulosten julkaisussa noudatetaan avoimuutta ja tiedonhankinta-, tutkimus-, raportointi- ja arviointimenetelmät tulee olla tieteellisesti sekä eettisesti kestäviä. Muiden tutkijoiden työt tulee ottaa huomioon ja antaa niille oikea arvo, sekä määrittellä tutkijoiden ase-

ma, oikeudet, vastuut ja velvollisuudet, että tulosten omistajaa koskevat kysymykset (Leino-Kilpi & Välimäki 2009, 364).

Laadullisessa tutkimuksessa tutkija itse on pääasiallinen luotettavuuden kriteeri, koska hän on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Tämän takia luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Tarkastelukulmia, joilla voidaan tarkastella laadullisen tutkimuksen luotettavuutta, voivat olla uskottavuus, varmuus, siirrettävyys ja vahvistuvuus. Luotettavuuden kriteerinä uskottavuus tarkoittaa sitä, että tutkijan on tarkistettava vastaavatko hänen tulkintansa ja käsitteellistyksensä tutkittavien käsityksiä. Ottamalla huomioon mahdolliset ennustamattomat ennakkoehdot, jotka vaikuttavat tutkimukseen, varmuutta voidaan lisätä. Siirrettävyys tutkimustuloksissa on mahdollista tietyn ehdoin. Vahvistuvuudella tarkoitetaan sitä, että tehdyt tulkinnat saavat tukea toisista tutkimuksista (Eskola & Suoranta 1996, 165-167).

Opinnäytetyössämme ei tullut ilmi selkeitä eettisiä ongelmia. Tiesimme kuitenkin videoitavalla äidillä ja hänen lapsellaan olevan jo ennestään hyvä vuorovaikutussuhde, joten mielessämme oli tietynlaiset ennako-oletukset tutkittavasta aiheesta. Tästä huolimatta meitä ohjasi opinnäytetyössämme löydetty tieto eivätkä oletukset. Vuorovaikutussuhteen analysoinnissa oikealla tiellä ja kriittisessä tulkinnassa auttoi pitämään eri vuorovaikutuskeinoista koottu lista, jolloin videoissa joko toteutui tai ei toteutunut tarkasteltavana ollut vuorovaikutuskeino.

Toinen kriittisyyttä ja luotettavuutta lisäävä asia oli, että videoimalle äidille ei missään vaiheessa kerrottu, että havainnoimme työssämme juuri onnistunutta ja hyvää vuorovaikutussuhdetta. Hänellä oli tiedossa, että teemme opinnäytetyötämme vuorovaikutuksesta, mutta pääpainotusta työllemme emme kertoneet missään vaiheessa. Myös Ensi- ja turvakodin henkilökunta tiesi pyynnöstämme vaieta tästä asiasta. Tämän takia äiti ei pystynyt esimerkiksi omalla käyttäytymisellään vaikuttamaan videoiden kriittisyyteen.

Kiistaton asia on, että kuvaustilanne oli äidille aina hieman jännittävä ja ympäristö erilainen mitä kotona. Tästä huolimatta videoista ei paistanut läpi millään tapaa äidin epäaitous, vaikka tilanne oli normaalista poikkeava. Ennen videoin-

tien aloittamista keskustelimme ja teimme tuttavuutta äitiin ja lapseen, jotta kuvaustilanne olisi mahdollisimman rento, eikä äidin tarvitsisi jännittää meitä tai kameraa. Videoiden imeväisikäinen lapsi ei jännittänyt meitä tai kameraa yhtään. Välillä lapsi katsoi suoraa kameraan hymyillen samalla meille, mutta emme kokeneet tätä huonona asiana. Se, että lapsi katsoi meitä tutkien ja hymyillen, kertoi siitä, että hän uskalsi tutkia ja tarkastella ympärillä olevaa maailmaa äidin ollessa hänen vieressään tukena ja turvana.

Eettisyyttä ja luotettavuutta lisäävä asia on, että kuvasimme äitiä ja lasta maksimissaan viiden minuutin ajan. Emme kertoneet milloin kamera käynnistyi, mutta kerroimme lopetettuumme kuvaamisen. Koska yhden videopätkän pituus oli pisimmillään viisi minuuttia, kuvaustilanne ja sen kesto eivät käyneet kuvattaville henkilöille liian ahdistaviksi tai pitkiksi.

Halusimme tuoda opinnäytetyöhömmme hieman persoonallisuutta ja mielekkyyttä asiatekstin lukuun kuvien avulla. Halusimme myös kuvien avulla havainnollistaa osaa useasti äidin ja imeväisikäisen vuorovaikutussuhteessa esille tulleista asioita. Opinnäytetyössämme käyttämät piirustukset on suunniteltu ja piirretty varta vasten opinnäytetyötämme varten, sillä tekijänoikeuslaki (821/2005) kieltää valmiiden kuvien käytön suoraan esimerkiksi Internet-sivustoilta. Olemme tuotaneet itse opinnäytetyöhömmme kuuluvat kuvat, joten olemme toimineet tekijänoikeuslain mukaisesti.

6.2.1 Yksityissuojan turvaaminen

Opinnäytetyömme tärkein materiaali oli ehdottomasti videokameralla kuvaamamme lyhyet videopätkät äidin ja hänen imeväisikäisen lapsena vuorovaikutuksesta. Heidän yksityisyyden ja anonymiteettinä säilymisen merkitys oli erittäin tärkeää. Ennen kuvausten aloittamista sitouduimme säilyttämään heidän intimiteettisuojojansa kirjallisessa lupa-anomuksessa, jonka kuvattava äiti sekä me allekirjoitimme. Lupa-anomuksessa lupasimme heille, että videot tulevat vain meidän, sekä meitä ohjaavien opettajien nähtäväksi. Opinnäytetyöprosessin ollessa ohi, lupauduimme tuhoamaan videopätkät ja myös kirjoittamamme lupa-anomuksen, jossa näkyy kuvaamamme äidin allekirjoitus ja nimenselven-

nys. Tällä tavoin pystyimme turvaamaan äidille ja hänen lapselleen yksityisyyden säilymisen ja tästä säännöstä pidimme tiukasti kiinni koko opinnäytetyömme teon ajan.

6.3 Opinnäytetyön aikataulu

Aloimme etsiä syksyllä 2010 mielenkiintoista tahoja työelämäyhteydeksemme, jolle voisimme mahdollisesti tehdä opinnäytetyömme. Päädyimme ottamaan yhteyttä tamperelaiseen Ensi- ja turvakoti ry:n päiväryhmään ja iloksemme saimmekin heistä yhteistyökumppanin. Olimme jo alusta lähtien kiinnostuneita kyseessä olevan päiväryhmän toiminnasta ja varsinkin sen lapsilähtöisyydestä.

Ensimmäisen tapaamisen jälkeen aihekin alkoi jo muotoutua päiväryhmän henkilökunnan kanssa yhdessä pohtien. Ideoinnin lähtökohtana oli päiväryhmässä käytössä oleva Care-index videointimenetelmä ja sen osittainen hyödyntäminen opinnäytetyömme materiaalin keräämisessä. Lopulta aiheeksemme muodostui meitä kiinnostava äidin ja imeväisikäisen lapsen vuorovaikutus, jossa painopisteen halusimme suunnata onnistuneeseen vuorovaikutukseen.

Kuvaukset suoritimme vuoden 2011 alkupuolella. Aloitimme kuvaukset helmikuussa ja kuvasimme äitiä ja lasta kahden viikon välein ennalta sovittuina päivämäärinä Ensi- ja turvakoti ry:n tiloissa toukokuuhun saakka. Tämän jälkeen aloimme kerätä teorialtetta opinnäytetyöhömme. Opinnäytetyömme eteneminen ei sujunut täysin suunnitellusti aikataulussa, mutta alettuaamme työntekoprosessiin intensiivisemmin, opinnäytetyömme alkoi edetä hyvää vauhtia.

Kirjoitimme opinnäytetyömme teoriaosuuden pääsääntöisesti vuoden 2011 marras- joulukuussa ja viimeistelimme sitä vuoden 2012 tammikuun aikana. Tammikuussa 2012 pääsimme videoiden analysointivaiheeseen ja tuloksiin. Helmikuun 2012 aikana saimme opinnäytetyömme valmiiksi.

6.4 Tulosten luotettavuus

Aloittaessamme opinnäytetyömme analysointivaihetta, pidimme tärkeänä saada kuvaamistamme videoista mahdollisimman kriittisiä ja enemmän kuin yhdestä näkökulmasta tarkasteltuja. Tämän takia katsoimme molemmat ensiksi jokaisen videon yksinämme läpi alusta loppuun saakka ja teimme samalla niistä muistiinpanoja käyttäen apuna eri vuorovaikutuskeinoista koottua listaa. Tämän jälkeen katsoimme videot yhdessä ja vertailimme niitä ja kirjoittamamme muistiinpanoja keskenään, sekä kokosimme yhteen havainnoimamme asiat.

Opinnäytetyömme tuloksia kirjoittaessa olemme käyttäneet apuna teorian tietoa, jotta saadut tulokset olisivat mahdollisimman luotettavia. Analysoinnissa tuotetut termit pohjautuvat teoriassa käytettäviin ilmauksiin, eli sisällönanalyysia tehdessämme olemme jatkaneet havaintokohteista teorian tietoa apuna käyttäen kohti kokoavaa käsitettä. Tämän takia sisällönanalyysimme on luotettavampi, koska se kytkeytyy teorian tietoon. Laadullinen tutkimus ei kuitenkaan voi koskaan saavuttaa täydellistä varmuutta. Silti mitä enemmän samaan ratkaisumalliin sopivia johtolankoja voidaan löytää, sitä todennäköisemmin ratkaisu on oikea (Alasuutari, 1999, 48).

Tulosten ja koko opinnäytetyömme luotettavuutta lisää se, että saimme asiantuntijalta apua ja ohjeistusta työmme analysointivaiheeseen ja siihen, kuinka analysoinnista tulisi laadukas ja tällä tapaa myös luotettavampi.

6.4.1 Lähdekriittisyys

Jotta saataisiin aikaiseksi luotettava ja laadukas opinnäytetyö, on siinä oltava kriittisesti tarkasteltuja lähteitä. Valittaessa lähteitä opinnäytetyöhön, on arvioitava lähteen uskottavuuden lisäksi sen auktoriteetti ja tunnettavuus, sekä lähteen ikä ja laatu. Tuoreen ja ajantasaisen lähteen tunnettu kirjoittaja, on usein paras valinta (Airaksinen & Vilkkä 2003, 72-73). Kokosimme opinnäytetyömme teoriaosuuden yhdistämällä ja soveltamalla eri kirjoittajien lähteitä sekä lisäämällä siihen omaa tekstiämme, jotta teoriasta tulisi mahdollisimman laadukas, kattava, monipuolinen ja usealta eri kantilta tarkasteltu.

Pyrimme valitsemaan opinnäytetyöhömmme huolellisesti mahdollisimman laadukkaita ja ajan tasalla olevia lähteitä. Suurin osa käyttämistämme lähteistä on kirjoitettu vuosien 2003 - 2011 aikana, mutta olemme käyttäneet myös sitä vanhempia lähteitä. Vanhemmat käyttämämme lähteet havaitsimme kuitenkin luotettaviksi, koska niiden sisältämä tieto ei ole muuttunut konkreettisesti viime vuosikymmenien aikana. Tämän takia katsoimme, että opinnäytetyömme uskottavuus ei koe haittaa muutamasta hieman vanhemmasta lähteestä, joiden tieto on kuitenkin ajan tasalla.

Käytimme työssämme pääsääntöisesti suomenkielisiä lähteitä. Pyrimme käyttämään myös mahdollisimman paljon alkuperäislähteitä, jotta työ saisi lisää luotettavuutta. Toissijaiset lähteet ovat alkuperäislähteitä huonompia ja niitä tulisi välttää, koska niissä ensisijaisen lähteen tieto saattaa muuttua (Airaksinen & Vilkka 2003, 73). Opinnäytetyössämme käytetyt lähteet koostuivat alan teoksista ja artikkeleista, oppikirjoista ja tutkimuksista.

6.5 Johtopäätökset ja kehittämissuhteet

Opinnäytetyöllemme asetetut tarkoitus ja tehtävät tuli saavutettua. Onnistuimme selvittämään millaista tietoa voidaan saada äidin ja imeväisikäisen lapsen vuorovaikutussuhteesta käyttämällä apuna videohavainnointia. Onnistuimme myös teoriatietoa sekä videohavainnointia yhdistämällä ja niitä apuna käyttäen saamaan selville, miten vuorovaikutussuhde kehittyy noin neljän kuukauden aikana äidin ja lapsen välillä. Saimme myös hankittua tietoa siitä, millaisia äiti ja imeväisikäinen ovat vuorovaikuttajina.

Kehittämissuhteena voisi tuottaa laajemman tutkimuksen opinnäytetyömme aiheesta. Jatkotutkimuksessa voisi seurata useamman äidin ja lapsen vuorovaikutuksen kehittymistä koko imeväisiän ajan ja vertailla erilaisia toimivan vuorovaikutuksen keinoja. Voisimme kehittää itseämme enemmän asiantuntijoiksi, käymällä vauvahavainnointiin liittyvän koulutuksen, josta saisimme enemmän työkaluja vauvahavainnointiin. Kehittämissuhteena voisimme perehtyä imeväisikäisen lapsen ja vanhemman vuorovaikutussuhteen ohjaamiseen.

6.6 Päättäjä

Opinnäytetyön tekeminen oli kokonaisuudessaan hyvin mielenkiintoista ja opettavaista. Kiinnostus valitsemaamme aiheeseen ja siihen liittyvän tiedonkerääminen ja kokoaminen veivät meitä punaisenlangan tavoin eteenpäin koko prosessin ajan. Meille molemmille näin suuren kirjallisen työn tekeminen ja tieteellisen tekstin kirjoittaminen, sekä työssämme käyttämä sisällönanalyysi olivat täysin uusia kokemuksia ylioppilastutkintotaukustamme takia. Kirjallisen työn teko tarkoite muutovaatimuksineen toi mukanaan omat haasteensa, mutta antoi myös erittäin paljon. Lähdekriittisyyden merkitys kasvoi työn teon aikana, ja halusimme molemmat käyttää ja löytää työhöme mahdollisimman laadukkaita lähteitä. Hyvän ja luotettavan lähteen löytämisestä saatoimme tulla todella hyväälle tuulelle ja löytää virtaa jatkaa työtä eteenpäin, koska tiesimme työstä tulevan luotettavampi ja aina vain parempi, mitä laadukkaamman lähteen siihen löysimme.

Vaikka opinnäytetyöme valmistumisen aikataulu ei toteutunutkaan alkuperäisten suunnitelmien mukaisesti, emme kokeneet sitä hättana työme onnistumiselle tai siihen, kuinka laadukkaan työn saamme aikaiseksi. Kuvauskerroilta meillä oli tallenteina kuvaamamme videot, jotka säilyivät samanlaisina, vaikka aika kului eteenpäin. Koimme saavamme tuloksia tarkastellessa ja kirjoittaessa niitä ylös hyvin paljon apua siitä, että olimme kirjoittaneet teoriaosuuden vuoden 2011 loppupuolella ja vuoden 2012 alussa. Tämän takia teorian yhdistäminen havainnoimiimme asioihin oli suhteellisen vaivatonta, koska kaikki teoriatieto oli vielä rekisterissä lähimuistissa.

Tietämyksemme varhaisesta vuorovaikutuksesta ja kiintymyssuhteesta, sekä niiden hyvin tärkeästä merkityksestä koskien äidin ja imeväisikäisen lapsen välistä vuorovaikutussuhdetta lisääntyi prosessin aikana merkittävästi. Havainnoimme mielellämme onnistunutta vuorovaikutusta ja meistä oli ilo huomata ja päästä seuraamaan, kuinka videoimamme äiti ja lapsi olivat keskenään niin hyvässä vuorovaikutussuhteessa. Olemme myös hyvin iloisia siitä, että saimme seurata kuvaamamme pienen lapsen kehityksen kulkua noin neljän kuukauden ajan ja kokea myös itse hyvänolon tunteita lapsen oppiessa uusia asioita ja edetessä kehityksessään.

Tietämys ja ymmärtämys vuorovaikutuksen arviointiin ja analysoimiseen, sekä eri vuorovaikutuskeinojen esiintyvyyteen ja näkyvyyteen toimivassa vuorovaikutussuhteessa on myös lisääntynyt huomattavasti. Koemme tästä olevan paljon hyötyä ja apua tulevassa työelämässämme, jossa yhtenä ammattimme tehtävistä on pystyä tukemaan, kannustamaan ja vahvistamaan äitiä ja lasta heidän välisessään vuorovaikutuksessa ja näin myös kannustaa vanhempia osallistumaan lapsen hoitoon sairaalassa, jolloin lapsen normaalit arkirutiinit jatkuvat, vaikka onkin siirrytty kotoa sairaalaan. Pidämme tärkeinä hoito- ja hoivatyössä henkilöhavainnoin merkitystä, sillä ensivaikutelma syntyy toisaalta havainnoinnin kohteen ja toisaalta havainnoijan omien persoonallisuuspiirteiden sekä aikaisempien kokemusten perusteella. Hoitotyössä uusien ihmisten tapaaminen ja vaikutelmien muodostaminen heistä on jokapäiväistä, joten kokemus havainnoijana olemisesta ja havainnoimisesta on meille ensiarvoisen tärkeää tulevaa ammattiamme varten (Ojala & Uutela 1993, 67; Lehto 2004, 88,96).

Näin lopuksi voimme todeta olevamme ylpeitä opinnäytetyöstämme ja toivomme, että kaikki siihen käyttämämme aika ja vaiva näkyvät työn jäljessä. Olemme kasvaneet työnteon aikana ammatillisessa mielessä, mutta myös ihmisinä ja erityisesti tiiminä. Yhteistyömme on ollut saumatonta ja olemme tukeneet ja kannustaneet toinen toistamme eri työvaiheiden läpi. Pidämme tätä asiaa hyvin tärkeänä ja erittäin merkittävänä myös sairaanhoitajan työssä, jossa työskennellään usein pareittain. Olemme iloisia siitä, että saamme toisemme kollegoiksi ja odotamme innolla työelämän alkamista samalla osastolla, yhteistyötämme jatkaen.

LÄHTEET

- Aaltonen, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2004. Lapsen aika. Porvoo: WSOY.
- Airaksinen, T. & Vilkkä, H. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Almqvist, K., Broberg, A. & Tjus, T. 2005. Kliininen lapsipsykologia. Suom. Bergroth, R., alkuperäinen teos 2003. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Eklund, K., Laakso, M-L. & Lyytinen, H. 2001. Varhainen kognitio, temperamentti ja vuorovaikutus. Teoksessa Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY, 40-63.
- Erikson, E. 1982. Lapsuus ja yhteiskunta. Suom. Huttunen, E., alkuperäinen teos 1950. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hautamäki, A. 2011. Lapsen kiintymyssuhteet ja niiden vaarantuminen. Teoksessa Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 29-66.
- Heinonen, K., Komsu, N., Pesonen, A-K. & Räikkönen, K. 2006. Temperamentti vauvaiässä. Suomen lääkärilehti 55 (4), 309-313.
- Himberg, L., Laakso, J., Niemi, P., Näätänen, R. & Peltola, R. 2003. Toimiva ihminen. Psykologia 1. Helsinki: WSOY.
- Kantero, R-L., Levo, H. & Österlund, K. 1997. Lasten sairaanhoito. Porvoo: WSOY.
- Koskenvuo, M. 2004. Geenien ja ympäristön vuorovaikutus. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2004 120(15), 1833-4.
- Kouvo, A. & Silven, M. 2010. Vuorovaikutus, varhainen kiintymyssuhde ja psyykinen hyvinvointi. Teoksessa Silven, M. (toim.) Varhaiset ihmissuhteet.
- Lehto, P. 2004. Jaettu mukana olo - Substantiivinen teoria vanhempien osallistumisesta lapsensa hoitamiseen sairaalassa. Tampereen yliopisto. Hoitotieteen laitos. Väitöskirja.
- Lehtonen, J. 2007. Asiantuntemuksen kasvu varhaisen vuorovaikutuksen ja vauvahavainnoinnin maailmassa. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsingin yliopisto. Pro gradu-tutkielma.

Leino-Kilpi, H. & Välimäki, M. 2009. Etiikka hoitotyössä. Helsinki: WSOY.

Luoma, I., Mäntymaa, M., Puura, K. & Tamminen, T. 2003. Tunteet, varhainen vuorovaikutus ja aivojen toiminnallinen kehitys. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 2003 119 (6), 459-465.

Morris, D. 2008. Vauva. Suom. Ketola, V-P., alkuperäinen teos 2008. Helsinki: Tammi.

Mäkelä, J. & Salo, S. 2007. MIM-vuorovaikutushavainnoinnin käsikirja. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Mäkelä, J. 2005. Kosketuksenmerkitys lapsen kehityksessä. Suomen Lääkärilehti 60 (14), 1543-1549.

Mäntymaa, M. 2006. Early mother-infant interaction. Determinants and predictivity. Tampereen yliopisto. Lääketieteen laitos. Väitöskirja.

Mäntymaa, M. & Tamminen, T. 1999. Varhainen vuorovaikutus ja lapsen psyykinen kehitys. Lääketieteellinen Aikakauskirja Duodecim 1999 115 (22), 2447-2453.

Neuvonen, S., Kurvinen, A., Sivén, T., Vartiainen, J., Vihunen, R. & Vilén, M. 2006. LAPSUUUS. Erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Niemelä, P., Siltala, P. & Tamminen, T. 2003. Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus. Helsinki: WSOY.

Ojala, T. & Uutela, A. 1993. Rakentava vuorovaikutus. Porvoo: WSOY.

Pakarinen, T. & Roti, R. 1996. Ihminen toiminnallisessa ympäristössään. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Pesonen, A-K. 2010. Varhainen vuorovaikutus on suotuisan psyykkisen kehityksen edellytys. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim.

Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy, 65-84.

Punamäki, R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Kalland, M. & Sinkkonen, J. (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY, 95-113.

Puura, Kaija. 2009. Lapsen psyykkisen kehityksen seuraaminen neuvolan ikäkausitarkastuksissa. Lääkäriin käsikirja.

Salpa, P. 2007. Lapsen liikkumisen kehitys. Ensimmäinen ikävuosi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Schulman, M. 2003. Vauvahavainnointi – oppia observoimalla. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Silvennoinen, M. 2004. Vuorovaikutuksen avaimet. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sinkkonen, J. 2001. Lapsen puolesta. Helsinki: WSOY.

Sjöberg, L. 2009. Vauvalla on ääni. Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakoti liitto ry. Helsinki: Nykypaino oy, 17-36.

Tekijänoikeuslaki. 14.10.2005/821.

Tervo, M. 2009. Koti resonoi vauvan äänen. Kuosmanen, S. (toim.) Vauvan ääntä etsimässä. Ensi- ja turvakoti liitto ry. Helsinki: Nykypaino oy, 38-49.

Vuorinen, R. 1998. Minän synty ja kehitys. Porvoo: WSOY.

Zukunft-Huber, B. 1991. Vauva oppii liikkumaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Taulukko 1. Aiheeseen liittyvät tutkimukset

Tutkimus	Tarkoitus, tehtävät/ongelmat, tavoite	Menetelmä	Keskeiset tulokset
<p>Mäntymaa (2006)</p> <p>Early mother-infant interaction: Determinants and predictivity</p> <p>Äidin ja vauvan varhainen vuorovaikutus – siihen vaikuttavat tekijät ja sen ennustavuus</p> <p>Väitöskirja</p>	<p>1. Tutkia, ennustaako varhaisen vuorovaikutuksen (VV) laatu lapsen ollessa 2 kk ikäinen lapsen hyvinvointia 2 v iässä.</p> <p>2. Tutkia, mitkä tekijät ovat yhteydessä varhaisen vuorovaikutuksen laatuun</p> <p>3. Tutkia varhaisen vuorovaikutuksen yhteyttä äidin käsitykseen vauvansa temperamentista</p> <p>4. Tutkia vauvan roolia varhaisessa vuorovaikutuksessa</p>	<p>N = 50-131 äiti-vauva-paria</p> <p>T1, vauva iältään 4-11 viikkoa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kotikäynti: Äidin haastattelu ja SCID (Structured Clinical Interview for DSM-IV) - Kyselylomakkeet - Äidin ja vauvan vuorovaikutuksen videointi, kun vauva 8-11 viikon ikäinen <p>T2, lapsi 2-vuotias:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Äidin haastattelu (modifioitu T1-haastattelusta lapsen ikä huomioon ottaen) + SCID - CBCL 	<p>-Vauvan välttelevä käyttäytyminen vuorovaikutuksessa ennusti toistuvia sairasteluja kahden ensimmäisen vuoden aikana.</p> <p>- Riskiä vauvan vaikeaan temperamenttiin lisäsivät vanhemmuuden stressi, vauvan välttelevä käytös ja äidin intrusiivisuus.</p> <p>-Äidin mielenterveysongelmat eivät olleet yhteydessä varhaisen vuorovaikutuksen laatuun.</p> <p>- Äidin lapsuudenaikainen suhde hänen omaan äitiinsä oli yhteydessä siihen, miten äiti toimi vuorovaikutuksessa vauvansa kanssa.</p> <p>- Äidin etäinen parisuhde oli yhteydessä huonompaan vuorovaikutuskäyttäytymiseen vauvan kanssa niillä äideillä, joilla oli mielenterveysongelmia.</p>

LIITE 1: 2(3)

Tutkimus	Tarkoitus, tehtävät/ongelmat, tavoite	Menetelmä	Keskeiset tulokset
<p>Lehto (2004)</p> <p>Jaettu mukanaolo - Substantiivinen teoria vanhempien osallistumisesta lapsensa hoitamiseen sairaalassa.</p> <p>Väitöskirja</p>	<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli kehittää käytännön teoria vanhempien osallistumisesta lapsensa hoitamiseen sairaalassa.</p> <p>Tavoitteena oli tuottaa tietoa siitä, mitä vanhempien osallistuminen sairaalassa tarkoittaa ja miten se ilmenee. Tiedon avulla voidaan edistää ja parantaa perhelähtöistä hoitotyötä lapsen ollessa sairaalassa. Tutkimusaineisto koostui sekä lasten vanhempien että sairaanhoitajien kirjallisista esseistä ja haastatteluista.</p>	<p>Kvalitatiivinen menetelmä</p> <p>Tutkimukseen osallistui lasten vanhemmat (N=48) ja sairaanhoitajat (N=53)</p> <p>Ensimmäinen tutkimusaineisto käsitti vanhempien (N=33) ja sairaanhoitajien (N=36) esseet.</p> <p>Toinen tutkimusaineisto muodostui vanhempien (N=15) ja sairaanhoitajien (N=17) haastatteluista.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Käytännön teoriana vanhempien osallistuminen ilmenee jaettuna mukanaolona. - Jaettu mukanaolo on lapsen, vanhempien ja sairaanhoitajan vuorovaikutuksen ydin, jonka tavoitteena on lapsen turvallisuus ja koko perheen hyvinvointi sairaalassa. - Lapsen, vanhempien ja sairaanhoitajan välisessä vuorovaikutuksessa ja toiminnassa vanhempien osallistuminen hoitamiseen sairaalassa rakentuu eri ulottuvuuksina, jotka ovat kanssaoleva mukanaolo, luovutettava mukanaolo, osallistuva mukanaolo ja yhteistointiaan perustuva mukanaolo. - Vanhempien mukanaolo vaihtelee tilanteittain sairaalassa.

LIITE 1: 3(3)

Tutkimus	Tarkoitus, tehtävät/ongelmat, tavoite	Menetelmä	Keskeiset tulokset
<p>Lehtonen (2007)</p> <p>Asiantuntemuksen kasvu varhaisen vuorovaikutuksen ja vauvahavainnoinnin maailmassa.</p> <p>Pro gradu-tutkielma</p>	<p>Tutkielmassa tarkastellaan sitä, miten sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaiset ovat kokeneet vuosina 2003 – 2004 käymänsä vauvahavainnointikoulutuksen tuen omaan asiantuntemukseensa havaita, ymmärtää ja tukea vauvan suotuisaa kasvua sekä kehitystä.</p>	<p>Tutkimusaineisto koostuu kahdesta kyselylomakkeesta, jotka täytettiin koulutuksen aikana syyskuussa 2003 (vastaajia 22) sekä lokakuussa 2004 (vastaajia 18). Kyselylomakkeiden lisäksi koulutukseen osallistuneet saivat mahdollisuuden osallistua reflektionaaliseen tilaisuuteen, jonka tarkoituksena oli syventää saatuja kokemuksia. Tilaisuuteen osallistui 17 henkilöä.</p> <p>Tutkimusaineisto on analysoitu sisällönanalyysimenetelmän avulla.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Pääosa koulutukseen osallistuneista koki koulutuksen päättyessä oppineensa vähintään jotakin uutta. - He kokivat asiantuntemuksensa vauvan suotuisan kasvun ja kehityksen havainnoinnissa, havainnointisisältöjen sekä vauvojen olemusten ymmärryksessä, kasvaneen. - Asiantuntemus koostuu omasta ammatillisesta ja reflektiivisestä kasvusta vauvahavainnoitsijana sekä kyvyssä nähdä vauva ja perhe asiakastyöskentelyn keskiössä. - Koulutukseen osallistuneet havaitsivat oppineensa uusia rooliulottuvuuksia toimia perustyössään sekä ammatillisina havainnoitsijoina. – - Varhaisen vuorovaikutuksen merkityksen tiedostaminen vahvistui